

Norsk
Landbruksvarehandel

Torbjørn Tufte

Notat 2–2025

Forfatter	Torbjørn Tufte
Tittel	Norsk landbruksvarehandel
Utgivar	AgriAnalyse
Utgivarstad	Oslo
Utgitt år	2025
ISSN	Internett: ISSN 1894-1869
Oppdragsgivar	Internasjonale prosjektmidler, Norsk Landbrukssamvirke
Emneord	WTO, EU, EFTA, FTA, MUL, GSP, RÅK, EØS, toll, tollsatsar, tollpreferanse, frihandelsavtaler, landbruksvarehandel, handelsregime, import, eksport, handelsbalanse, kvotar, Artikkel 19, Protokoll 3, korn, kjøtt, storfe, mjølk, bakarvarer, grønt, ost
Forsidebilette	Torbjørn Tufte

AgriAnalyse

AgriAnalyse er en faglig premissleverandør og et kompetent utredningsmiljø i spørsmål knyttet til landbruk og politikk. AgriAnalyse arbeider med nasjonale, internasjonale og organisasjonsinterne problemstillinger innenfor våre prioriterte satsingsområder. Ansatte i AgriAnalyse har tverrfaglig bakgrunn med kompetanse fra flere ulike samfunnsvitenskapelige og landbruksfaglige tradisjoner. Se www.agrianalyse.no for mer informasjon.

Innhold

1	INNLEIING	1
2	TOLLREGIMET PÅ LANDBRUKSVARER.....	2
2.1	REDUSERTE TOLLSATSAR OG KVOTAR.....	5
2.2	RÅK – PROTOKOLL 3.....	8
3	NORSK LANDBRUKSVAREHANDEL	14
3.1	LANDBRUKSVAREHANDEL I VERDI	14
3.2	LANDBRUKSVAREHANDEL I VOLUM	18
4	HANDELEN MED UTVALDE VARER.....	21
4.1	OST.....	22
4.2	KJØT.....	23
4.3	KORNPRODUKT	26
4.4	GRØNT.....	28
	LITTERATUR	31

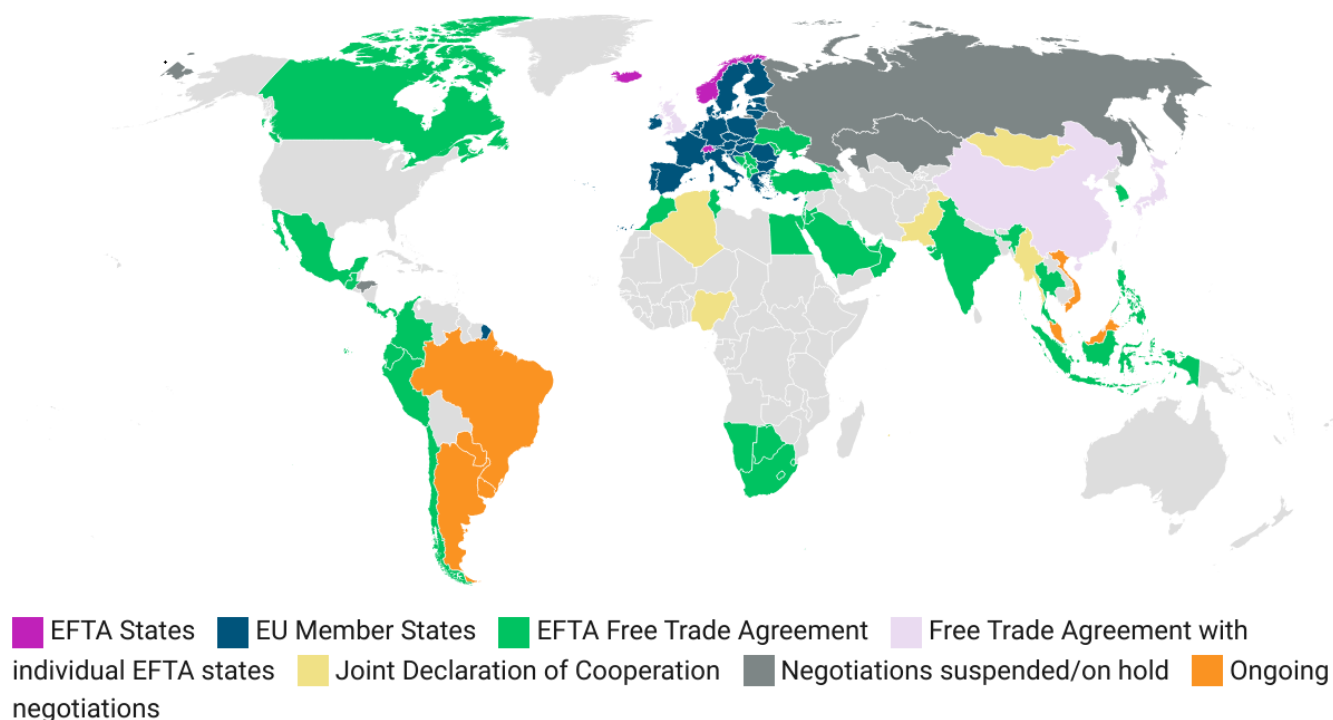
1 Innleiing

Notatet gir eit oversyn over nokre hovudtrekk ved det norske handelsregimet for landbruksvarer, med vekt på tollvernet Noreg handsamar innafor WTO, EØS og Frihandelsavtaler. Vidare vert utvalde handelstal for utviklinga i landbruksvarehandelen til Noreg fram til og med 2024 presentert. Notatet er ei oppdatert utgåve av tilsvarande notat, publisert i 2021, 2022, 2023 og 2024.

Noreg er medlem av Verdas handelsorganisasjon (WTO), og det er landbruksavtala i WTO som gir det overordna rammeverket for det norske handelsregimet. Vidare har Noreg eit omfattande avtalesystem gjennom EØS-avtala med EU, og ei rekke frihandelsavtaler gjennom EFTA, som vist i figur 1.1.

I tillegg har Noreg på einssidig basis gitt utviklingsland betre marknadstilgang gjennom tollpreferansar.

Figur 1.1 Kart over frihandelsavtalene til EFTA, fordelt på status for forhandlingar og avtaler etter land per 1/1-2025 (EFTA, u.å.). Noreg, Island og Liechtenstein har inngått EØS-avtala med EU gjennom EFTA, medan Sveits har bilateralavtale med EU.

Created with Datawrapper

2 Tollregimet på landbruksvarer

Verdas handelsorganisasjon (WTO), etablert i 1995, med 166 medlemsland, er den viktigaste premissleverandøren for rammeverk og reglar for global handel (WTO, u.å.). Rammeverket for det norske handelsregimet for landbruksvarer er òg bygd opp rundt – og gitt av – Landbruksavtala i WTO¹. Det ordinære tollvernet for tredjeland er notifisert i WTO, og her er maksimaltollsatsane ulike medlemsland kan nytte på ulike varer fastsett.

Tabell 2.1 viser eit grovt oversyn på tollregima ulike land praktiserer innanfor WTO mot tredjeland. Avtalene om varehandel (GATT) i WTO er delt i landbruksvarer regulert i Landbruksavtala og andre varer (industrivarer) som er varer som ikkje er definerte som landbruksvarer. Berekninga viser eit gjennomsnitt på tollfrie varelinjer og tollsatsar, fordelt på landbruksvarer og industrivarer². I tillegg er det fleire avtaleområder i WTO utover varehandelen, som handel med tenester (GATS) og Intellektuelle opphavsrettar (TRIPS) (WTO, u.å.a).

Oversynet av tollprofilar, frå WTO/ITC/UNCTAD, viser at Noreg praktiserer tollfri marknadstilgang på 52 prosent av varelinjene på **landbruksvarer**, og handhevar ein gjennomsnittstollsats på 31 prosent, men har tilgang til å bruke 139 prosent i tollsats i gjennomsnitt ut frå Landbruksavtala i WTO (WTO/ITC/UNCTAD, 2024). Her er det viktig å vere merksam på at dette er tollregima i WTO for marknadstilgang for alle medlemsstatar, og land kan praktisere annleis innafor frihandelsavtaler dei har inngått med handelspartnarar. Til dømes er det fri vareflyt mellom Noreg og EU for industrivarer gjennom EØS-avtala, med unntak av fisk³ og landbruksvarer, då fisk og landbruk ikkje er ein del av EØS-avtala.

Ser ein vidare på tollregimet på **industrivarer**, er det tydelege skilnadar, som vist i tabell 2.1, der til dømes Noreg praktiserer tollfrie varelinjer på tilnærma all import med 96 prosent tollfrie varelinjer, medan til dømes EU praktiserer tollfridom på 29 prosent av varelinjene og USA 50 prosent. Sjølv om fleire land gjennomgåande nyttar tollsatsar på industrivarer, er desse ofte lågare enn for landbruksvarer, og til dømes EU praktiserer ein gjennomsnittstollsats på 4,1 prosent på industrivarer, medan USA nyttar 3,1 prosent i snitt (WTO/ITC/UNCTAD, 2024).

¹ Landbruksvarer, definisjon i WTO:

Landbruksvarer er definert i Landbruksavtala i WTO, etter det Det harmoniserte system for skildring og koding av varer (HS), som alle varer i tolltariffens kapittel 1–24 med unntak av kapittel 3, fisk og fiskeprodukt, og posisjonane 16.04 og 16.05 (som gjeld tilverka fisk, krepsdyr og blautdyr). I tillegg er store delar av kap. 35 definert som landbruksvare. Vidare er enkelte varelinjer frå kapittel 29, 33, 38, 41, 43, 50, 51, 52 og 53 òg med (St.prp. nr. 65 (1993-94)).

² Berekningane er basert på seks siffer i HS.

³ Varer av fisk og skaldyr o.l. er kategorisert og handsama som industrivarer i WTO, og inngår ikkje i Landbruksavtala i WTO (St.prp. nr. 65 (1993-94)).

Tabell 2.1 *Tollvernet praktisert i utvalde land i global landbruksvarehandel med tredjeland under WTO, etter del tollfrie varelinjer, gjennomsnittss tollsats i bruk, gjennomsnittss bunden tollsats (maksimaltoll) i 2023, samt del tollfrie varelinjer og gjennomsnittss tollsats i bruk for industrivarer (WTO/ITC/UNCTAD, 2024).*

	Del tollfrie varelinjer landbruksvarer (2023)	Gjennomsnittss tollsats i bruk, landbruksvarer (2023)	Gjennomsnittss bunden tollsats landbruksvarer (2023)	Del tollfrie varelinjer industrivarer (2023)	Gjennomsnittss tollsats i bruk industrivarer (2023)
Argentina	7,1 %	10,3 %	32,4 %	6,0 %	13,9 %
Brasil	10,9 %	8,1 %	35,4 %	19,2 %	11,7 %
Canada	68,7 %	14,8 %	15,6 %	79,2 %	2,0 %
EU	31,1 %	10,8 %	11,3 %	29,0 %	4,1 %
Japan	35,4 %	12,2 %	14,9 %	56,8 %	2,4 %
Kina	7,0 %	14,0 %	15,7 %	10,1 %	6,4 %
Mexico	29,4 %	11,9 %	45,0 %	52,6 %	6,0 %
New Zealand	72,5 %	1,4 %	5,8 %	65,1 %	2,0 %
Noreg	52,0 %	31,1 %	138,9 %	95,8 %	0,4 %
Russland	9,6 %	9,7 %	10,8 %	16,9 %	6,1 %
Storbritannia	38,7 %	9,2 %	11,1 %	55,2 %	2,9 %
Sveits	33,0 %	28,5 %	40,9 %	31,5 %	1,3 %
USA	30,1 %	5,0 %	4,8 %	50,2 %	3,1 %

Tollfrie varelinjer og gjennomsnittss tollsatsar gir eit grovkorna bilete av kor ope eit land er for import. Medan talet på tollfrie varelinjer er ein rimeleg tydeleg indikasjon på kor open økonomien er, utgjer gjennomsnittsnivået på tollsatsane eit meir samansett bilete.

For det fyrste er det ikkje gitt at høg tollsats betyr god beskyttelse mot import. Det kan vere irrelevant om tollsatsen er 10 prosent eller 50 prosent, all den tid tollsatsen er høg nok til å gi beskyttelsen ein ynskjer. Dersom importprisen pluss toll er høgare enn innlandsprisen, så har ei vare prisbeskyttelse, og dersom den er lågare, har vara liten/svak beskyttelse. Difor kan 20 prosent toll på ost være like effektivt for eit land som 100 prosent for eit anna, alt etter kva innlandsprisen er i forhold til importprisen på vara.

For det andre er det heller ikkje gitt at ein tollsats vert nytta for å hindre import. Land kan til dømes nytte «låg» tollsats på varer dei ynskjer å importere og/eller importerer mykje av, for slik å innkrevje finansinntekter til staten gjennom importavgifter.

Det ordinere tollvernet til Noreg i WTO

Bruk av det maksimale tollvernet som Noreg har rett til gjennom WTO, er ein handelspraksis Noreg nyttar på høvesvis få varer og mot få land. Noreg har valt å liberalisere handelen langt meir enn krava i WTO. Det praktiserast lågare og færre tollsatsar generelt på mange varer, samt preferansetoll og fleire og større kvotar til utviklingsland, land innan EØS og til land med frihandelsavtaler. Tollvernet til Noreg på landbruksvarer kan grovt sett delast i to ut frå bruken av tollavgift. Det vert nytta høvesvis høge tollsatsar for å verne norske kjerneproduksjonar, som mjølk, kjøt, korn og grønt, mot konkurranse på tilsvarande varer frå utlandet. Medan produkt som ikkje er i direkte konkurrerer med norske kjerneproduksjonar, har låg eller ingen tollavgift. Tabell 2.2 gir eit grovt oversyn over tollregimet Noreg praktiserer på landbruksvarer med omverda.

Tabell 2.2 Skjematisk oversikt over tollvilkår Noreg handhever på landbruksvarer etter land og grupper av land (Tufte, 2011, oppdatert til 2023/24).

Avtaler/einsidige innrømmingar som ligger til grunn	Tollvilkår inn til Noreg	Land og landgrupper for gitt marknadstilgang
WTO	Noreg har notifisert maksimumstollsatsar på varelinjer og gitt kvotar på ulike landbruksvarer til tredjeland. Noreg har rett til å nytte maksimaltollsatsar tilsvarande det som er notifisert, og Noreg har rett til å velje mellom å bruke kroner eller prosent på tollsatsen.	166 medlemsland
EFTA	Det europeiske frihandelsområdet gjeld for fire medlemmer, der det er gitt bilaterale tollpreferansar mellom EFTA-landa på landbruksvarer. EFTA utgjør den eine pilaren i EØS.	Medlemslanda er Noreg, Island, Sveits og Liechtenstein
EU	EU har etablert felles tollunion og indre marknad mellom 27 medlemsland. Noreg er deltakar i den indre marknaden, gjennom EØS-avtalen mellom EFTA og EU, men landbruket er ikkje med. Likevel er det gitt omfattande bilaterale preferansar på landbruksvarer i samhandelen mellom Noreg og EU, gjennom Artikkel 19 og Protokoll 3.	EØS-området består av 30 medlemsstatar. Sveits er ikkje med i EØS.
Frihandelsavtaler*	Frihandelsavtaler er i hovudsak inngått mellom EFTA og tredjeland, men tollpreferansane på landbruksvarer er organiserte bilateralt mellom det enkelte EFTA-land og avtalepartnaren. Tollpreferansane Noreg gir på landbruksvarer er i hovudsak betre enn land får i GSP, og avtalene gir alltid handelspartnarane betre marknadstilgang enn det status som ordinært tredjeland gir. Avtalene med Færøyene og Grønland er bilaterale. Avtala med Storbritannia er med EFTA-landa unntatt Sveits.	Noreg har 37 frihandelsavtaler i kraft (derav 35 er gjennom EFTA), desse omfattar over 45 land. Det er i tillegg fleire avtaler som er i prosess for å ratifiserast, under forhandlingar eller det er inngått samarbeidsrklæringar med intensjon om avtale.
GSP	Noreg gir på einsidig basis alle utviklingsland betre marknadstilgang, gjennom <i>det generelle systemet for preferansar</i> (GSP). GSP-landa får gjennom det lågare tollsatsar enn ordinerer toll for tredjeland. Det er to grupper i GSP. Ordinerer GSP-land og GSP+, der land under GSP+ får betre preferanse enn ordinerer GSP.	Alle utviklingsland som ikkje har egne bilaterale avtaler med Noreg, tilbydast betre marknadstilgang gjennom GSP.
MUL	Noreg har gitt ytterlegare preferansar innanfor GSP til MUL-landa på einsidig basis. Noreg har gitt desse landa fri marknadstilgang (tollfritt og utan kvoterestriksjonar).	44 land er definert i samsvar med FN som minst utviklede land (2024).
Nulltoll**	Noreg har gitt nokre låginntektsland med under 75 millionar i befolkning tilsvarande preferansar som MUL på einsidig basis. Det vil seie at også desse låginntektsland har fri marknadstilgang (tollfritt og utan kvoterestriksjonar).	For tida er 2 land kategorisert som låginntektsland gjennom OECDs DAC-liste ut frå kriteria Noreg nyttar.
SACU***	Tre land innanfor Den sør-afrikanske tollunionen (SACU) er gitt fri marknadstilgang til Noreg på landbruksprodukt, med visse unntak. I motsetning til MUL og nulltoll-landa har desse landa fått ei avgrensing i den frie marknadstilgangen ved at dei har kvoteavgrensing på nokre varelinjer som er sensitive for Noreg.	Landa er Botswana, Namibia og Eswatini. Sør-Afrika er ikkje inkludert med fri marknadstilgang.
Ordinære tredjeland	Desse vert handsama med ordinær toll innanfor rammeverket Noreg er forplikta til gjennom landbruksavtalen i WTO.	Dette gjeld land utanfor GSP og utan særskilte avtaler om preferansar med Noreg utover det som ligg i WTO.

* Frihandelsavtala mellom Storbritannia og Noreg, samt EFTA-landa Island, Liechtenstein er ei av avtalene. Storbritannia gjekk ut av tollunionen til EU 1.1. 2021 og Noreg inngjekk ei mellombels bilateral frihandelsavtale som gjaldt til den endelege frihandelsavtala trådte i kraft 1. desember 2021.

** Knappe 50 land har potensielt tilgang til tollfridom til Noreg i 2024 innanfor ordningane GSP/MUL og nulltoll-land (Tolletaten, u.å. og FN, 2024). Talet varierer litt frå år til år, spesielt opp mot Nulltollland ut frå DAC-lista.

***SACU er Den sør-afrikanske tollunionen, som består av Botswana, Lesotho, Eswatini, Namibia, og Sør-Afrika.

Rammene og premissane for oppbygginga av importvernet til Noreg i dag er i hovudsak gitt gjennom:

- Tollvern og importkvotar notifisert i WTO
- Toll og kvotar framforhandla gjennom EØS
- Frihandelsavtaler (FTA) framforhandla gjennom EFTA
- Individuelle bilaterale frihandelsavtaler
- Einsidige innrømmingar Noreg gir til utviklingsland, som Det generelle system for tollpreferansar (GSP), nulltoll-land etter DAC-lista og Minst utviklede land (MUL)

I tillegg til tollvernet med tollavgifter og kvotar, består importvernet òg av fleire deler, som krav kring helse- og mattryggleikparameter med grenseverdiar for reststoff av kjemisk plantevern, hindre smittsame matborne sjukdomar, krav til dyre- og plantehelse ved handel med levande plantemateriale og livdyr, samt ulike andre definerte kvalitetsstandardar for at ei vare kan omsetjast i Noreg. Nasjonale reglar må på desse områda òg samsvare med internasjonalt regelverk Noreg har innført.

Dei viktigaste rammene ligg i WTO gjennom SPS-avtala om veterinære og plantesanitære tiltak, og i veterinæravtala med EU, samt sikkerheitsmekanismer for mellombelse tiltak i WTO kring marknadstilgang ved spesielle situasjonar⁴.

Veterinæravtala med EU vart på norsk initiativ implementert for å få felles regelverk med EU utover det som låg i EØS-avtala på dette området. Regelverket på desse felta er likevel berre retta inn mot standardar knytt til sjølve produktet, og har ikkje krav til korleis varene er produsert i opphavslandet, som tilhøve kring dyrevelferd, arbeidsvilkår og miljø.

2.1 Reduserte tollsatsar og kvotar

Noreg har gitt mange land betre marknadstilgang enn det som er kravet i WTO-avtala, som vist i tabell 2.2. Betre marknadstilgang vert gitt gjennom kvotar og reduserte tollsatsar. I sum praktiserer Noreg ein handelspolitikk på landbruksvarer, der om lag to tredjedelar av verdas land er gitt betre marknadstilgang enn det Noreg er forplikta til å handheve gjennom bestevilkårsregelen⁵ i WTO-avtala (Tuft, 2011).

Noreg har gitt ei rekke land lågare tollsatsar på ulike produkt, gjennom einsidige innrømmingar til utviklingsland, gjennom EØS-avtala til EU og EFTA, og til land Noreg har

⁴ I WTO er dette spesifisert under Special Safeguard Mechanism (SSM) and Special Agricultural Safeguard (SSG) (WTO, u.å.b).

⁵ Under varehandelen i WTO er marknadstilgangen underlagt bestevilkårsregelen, kalla «most favoured nation» (MFN). Bestevilkårsprinsippet er eit ikkje-diskrimineringsprinsipp som nyttast både innanfor WTO og i andre avtaler mellom land. Kjernen i prinsippet er at eit produkt frå eit land ikkje skal handsamast dårlegare enn eit tilsvarande produkt framstilt i eit annet land. Alle WTO-medlemmar skal nyte godt av like vilkår. Dersom ein gir ein fordel til eitt land, skal dette gjelde alle andre medlemsland. WTO-avtalen inneheld fleire unntak frå bestevilkårsregelen og dette likehandsamingsprinsippet, mellom anna ved at ein inngår regionale og bilaterale handelsavtaler og ved preferanseordningar for u-land (Henta frå Thuen & Tuft, 2018, som visere til Nærings- og fiskeridepartementet). Tabell 2.1 viser praktiseringa til ulike land innanfor bestevilkårsregelen.

inngått frihandelsavtaler med. Betre marknadstilgang gjennom reduserte tollsatsar er gitt gjennom Artikkel 19-avtala og Protokoll 3 med EU, i bilaterale landbruksavtaler under frihandelsavtalene og ved at Noreg einssidig gir lågare tollsatsar til utviklingsland generelt gjennom GSP-systemet, samt tollfridom til MUL-land og nulltoll-land.

Når stadig fleire land får betre marknadstilgang, enn det ordinære tollregimet, vert styrken i tollvernet generelt svekka, jamfør tabell 2.2. Difor betyr det aukande omfanget av reduserte tollsatsar at tollvernet Noreg praktiserer over tid har vorte betydeleg svakare, enn det som Noreg har notifisert i WTO. Redusert tollvern gir større importpress, som utfordrar avsetjinga av norske råvarer og norske råvareprisar på ei rekke varegrupper.

Noreg gir òg betre marknadstilgang til tredjeland gjennom kvotar. Ei kvote betyr at eit spesifisert volum av ei vare kan innførast til betre vilkår enn den generelle tollsatsen som vert praktisert. På landbruksvarer er kvotane gitt som tollfrie kvotar eller som kvotar der det er tollsatsreduksjon på eit gitt volum.

Ein del av importkvotane er eit resultat av landbruksavtala i WTO. Ved etableringa av eit tollbasert importvern i WTO vart det innført kvotar for å legge til rette for at eksisterande handel vart vidareført. Det vart òg etablert kvotar for å fremje meir handel, og medlemslanda vart pålagt å etablere «minimumskvotar» for varer det hadde vore liten eller ingen import av tidlegare.

I tillegg til WTO-kvotar har Noreg gitt eksklusive kvotar eller utvida kvotar til mange land. Fyrst og fremst til EU gjennom Artikkel 19, men òg i nokre frihandelsavtaler. Mest omfattande kvotar i frihandelsavtaler er gitt til Botswana, Namibia og Eswatini kopla til frihandelsavtala med SACU. Eit grovt oversyn over kvotar Noreg har gitt, er vist i tabell 2.3.

I tillegg opnar Noreg for importkvotar ved behov, for å supplere industrien, ved liten tilgang på norske råvarer. Slike kvotar nyttast fyst og fremst innan korn- og kraftfôrråvare, men også innan frukt og bær, samt andre råvarer kan dette nyttast. Dette er kvotar som då er nasjonale og innført med administrativt redusert tollsats eller auksjon. Innanfor kvotar med administrert tollfastsetting er hovudregelen at prisen på importerte råvarer skal ha lik pris som norske råvarer. Kvotar med administrert nedsett toll vert utforma og tilpassa etter nasjonalt behov for tilførsel av råvarer, til dømes gjennom periodar med redusert toll og/eller kvantum på kvotar.

Tabell 2.3 Forenkla samanstilling av tollkvotar Noreg har gitt (basert på Prop. 1 LS (2023–2024) og Prop. 1 LS (2024–2025)).

Utvalde kvotar etter tolltariffen	Tonn
Kjøl (kap. 2)	
- Storfekvotar samla (02.01 og 02.02)	7 784
- Svin samla (02.03, 02.06 og 02.10)	3 541
- Småfe samla (02.04)	1 206
- Fjørfe samla (02.07)	1 971
Mjøl, meieriprodukt, egg og honning (kap. 4)	
- Ost (04.06)	8 600
- Smør (04.05)	575
- Egg (04.07)	1 633
Poteter og grønsaker (kap. 7)	
- Poteter samla (07.01 og 7.12)	5 210
- Kål (07.04)	268
- Salat (07.05)	1 320
- Erter (07.08)	60
Frukt og bær (kap. 8)	
- Eple/pærer (08.08)	10 650
- Jordbær (08.10)	360
- Jordbær/bringeber konserveres samla (08.11)	5 968
- Kirsebær/solbær konserveres (08.11)	340
Korn (kap.10) (Kvotar for korn og kraftfòrråvare for marknadsregulering utelate)	
- Durumkveite samla (10.01)	16 000
- Mais til dyrefòr (10.05)	18 000
Mel (kap. 11)	
- Maisgrits til dyrefòr (11.03)	12 000
Oljeholdige frø og frukter (kap. 12)	
- Diverse frø (12.09)	1 465
- Høy (12.14)	42 500
Kjøtprodukt (kap. 16)	
- kjøtprodukt samla (16.01 og 16.02)	1 590
Sukker og sukkervarer (kap. 17)	
- Melasse til dyrefòr (17.03)	40 000
Frukt, grønsaksprodukt o.l. (kap. 20)	
- Grønsaksblandingar (20.05)	500
- Poteter halvfabrikat (20.05)	3 650
- Eplesaft/eplekonsentrat industri (20.09)	3 800

Høvesvis mange av kvotane er etablert gjennom Artikkel 19-forhandlingar og avtaler med EU. Vidare er det gitt kvotar til EFTA og i nokre frihandelsavtaler, men desse kvotane er i eit langt meir avgrensa omfang. Kvotane gitt i slike avtaler er ikkje ein del av dei kvotane Noreg har plikt til å ha gjennom WTO-avtala.

Spesielt har Noreg gitt mange og store kvotar eksklusivt til EU. Til dømes under kapittel 2 er kvotar på 2500 tonn storfekjøt, 1500 tonn svinekjøl og 950 tonn fjørfekjøl gitt til EU. På

ost er kvoten til EU i utgangspunktet 8400 tonn, men 299 tonn er no gitt frå EU til Storbritannia, som ein del av avtala kring brexit. Ostekvoten er dermed fordelt med 8 101 tonn til EU og 299 tonn til Storbritannia. På poteter (kapittel 7) er 2800 tonn gitt til EU, og for poteter halvfabrikat er 3000 tonn gitt til EU. Det er tilsvarande mønster under frukt og bær (kapittel 8), der EU har kvote på 2000 tonn eple, 2500 tonn jordbær og 950 tonn bringebær.

Noreg har også ein del eksportkvotar til EU, men desse vert i liten grad utnytta, då Noreg har høvesvis svak konkurransekraft på eksport av landbruksvarer (Landbruksdirektoratet, 2022).

Noreg har også innvilga kvotar til EFTA, samt under frihandelsavtaler der kvotane til Botswana, Namibia og Eswatini (SACU) utgjør eit høvesvis stort volum. Elles har Noreg gitt rimeleg få kvotar i frihandelsavtaler, men det er gitt kvotar til nokre land også her. Resterande kvotar er WTO-kvotar, og desse er ein del av landbruksavtala i WTO frå 1995. Noreg har notifisert desse, og dei er bindande gjennom WTO-avtala.

Kvotar er utfordrande for avsetjinga av norske råvarer, spesielt på storfekjøtt og ost, der dei utgjør ein markant del av marknaden. Kvotar reduserer avsetjingsmoglegheitene i heimemarknaden og kan gi prispress på norske råvarer.

2.2 RÅK – Protokoll 3

Protokoll 3 i EØS-avtala gjeld definerte industrielt tilverka landbruksvarer. Varene inngår i den frie vareflyten, men med utjamning av råvareprisforskjellen mellom land (RÅK-ordning) (EØS-avtala 2024).

RÅK-ordninga har som mål å:

- sikre avsetjinga av innlandske råvarer frå eige jordbruk
- legge til rette for konkurranse i industriledet, utan at ein skal konkurrere på råvareprisen

Verkemidla for å utjamne ulik råvarepris er å gi kompensasjon til matindustrien for ulik råvarepris gjennom toll på import og/eller prisnedskrivning til industri på norske råvarer i definerte produkt⁶. EFTA-medlemar og land som har frihandelsavtaler med Noreg, får som hovudregel tilgang på tilsvarande marknadstilgang i Noreg som EU får på RÅK-varer.

⁶ Fram til 31.12.2020 inngjekk også eksportrestitusjon som kompensasjonstiltak, men eksportstøtta er avvikla.

Tabell 2.4 Døme på tollsatsar med ordinær toll (WTO), praktisert tollsats (tredjelandstoll), GSP-tollsats, og RÅK-tollsats på yoghurt og flatbrød (Basert på Thuen & Tufte, 2018, oppdatert 2025).

Produkt	Varenummer i tolltariffen	Ordinertoll (max WTO)	Tredjelandstoll praktisert i kr	GSP-toll i kr	RÅK-toll (EØS/EFTA/FTA) i kr
Yoghurt med smaksstoff	04.03.2091	20,54	5,87	5,87	3,10
Flatbrød	19.05.9032	10,26	9,33	4,15	2,75
Pizza	19.05.9010	29,35	10,13	7,87	5,76
Knekkebrød	19.05.1000	6,08	5,35	3,52	2,33

Kjelder:

Tolltariffen 2024 og Lovdata: Forskrift om fastsettelse av nedsatte tollavgiftssatser ved import av industrielt bearbejdede landbruksvarer

Målet med varer i RÅK-ordninga er å sikre avsetjing av nasjonale råvarer, samstundes som matindustrien skal konkurrere på alle andre parameter, som stordrift/arbeidskraft/løn/teknologi, men ikkje på råvareprisane til bøndene.

RÅK-ordninga er ei tovegs ordning mellom EU og Noreg, der både partar brukar ordninga. Produkta innanfor Protokoll 3, som vert omtalt som RÅK-varer, er definerte varer etter varenummer i HS⁷ i Tabell 1 i Protokoll 3. Dømer på produkt innanfor RÅK-systemet er sjokolade, iskrem, bakarvarer som deigar, brød, kaker og pizza, smakstilsatt yoghurt og drikkeprodukt som sjokolademjolk.

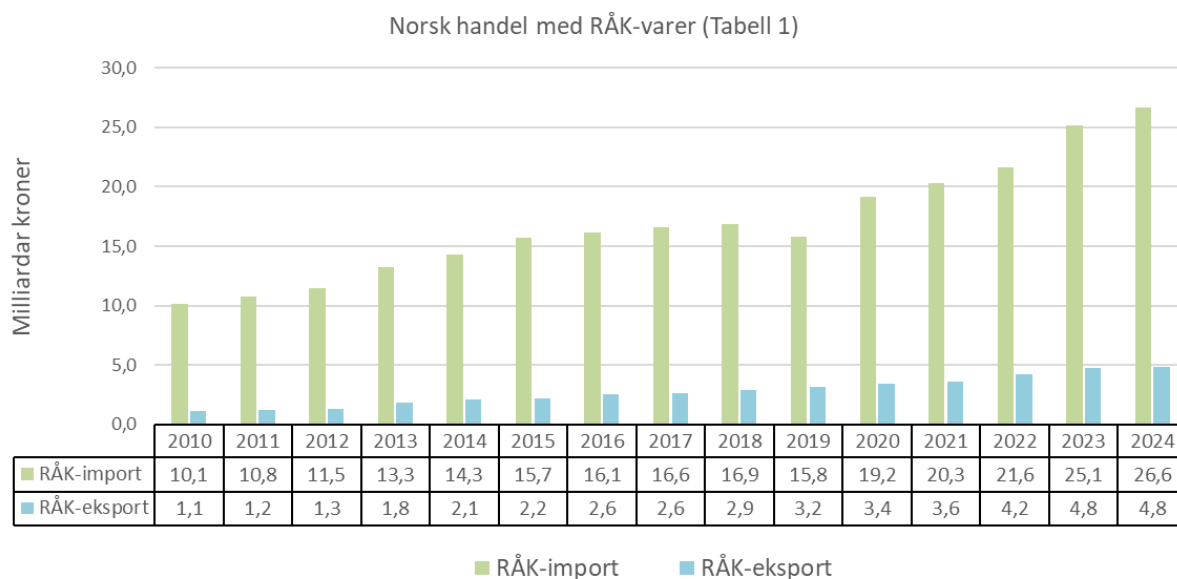
Med formål om å samstundes legge til rette for bruk av nasjonale råvarer og stimulere til konkurranse mellom matindustrien i EU og Noreg, er det i samhandelen mellom Noreg og EU bygd opp eit system med råvarepriskompensasjon (RÅK) på definerte vareslag. Tollsatsen nytta på RÅK-varer skal ikkje gi noko sterkare vern enn å utlikne ulik råvarepris mellom Noreg og EU, slik at industrien i både EU og Noreg får kompensasjon for ulik råvarepris på varer som inngår i den frie vareflyten i EØS.

Tabell 2 i Protokoll 3 definerer varer der handelen skal skje utan bruk av toll og subsidiar, og er ein del av den frie vareflyten utan råvarekompensasjon. Dømer på varer i Tabell 2 er kakao, kakaosmør, kaffi og tomatpuré. Alle landbruksvarer som ikkje er oppgitt og definert i Protokoll 3, vert handsama under Artikkell 19 i EØS-avtala.

I 2024 utgjorde den samla RÅK-importen 26,6 milliardar kr, medan norsk eksportverdi var 4,8 milliardar kr, som vist i figur 2.1.

⁷ Det harmoniserte systemet (HS) er skildring og koding av handelsvarer. Det er dette systemet som ligg til grunn for produktdefinisjonar og tilhøyrande tollsatsar på ulike produkt i internasjonal handel, som i WTO-avtalene. Den norske tolltariffen, som dei fleste andre land sine handelsregimer, er bygd opp etter HS-nomenklaturen.

Figur 2.1 Samla norsk RÅK-handel i verdi (AgriAnalyse/Landbruksdirektoratet/SSB, 2025).

AgriAnalyse/Landbruksdirektoratet/SSB

Det er handelen med EU som er mest omfattande for RÅK-varer, og importverdien har auka utover heile 2000-talet (figur 2.2 og 2.3). I 2024 var importverdien frå EU 22,1 milliardar kr, som tilsvara 83 prosent av den samla importverdien av RÅK-varer under tabell 1.

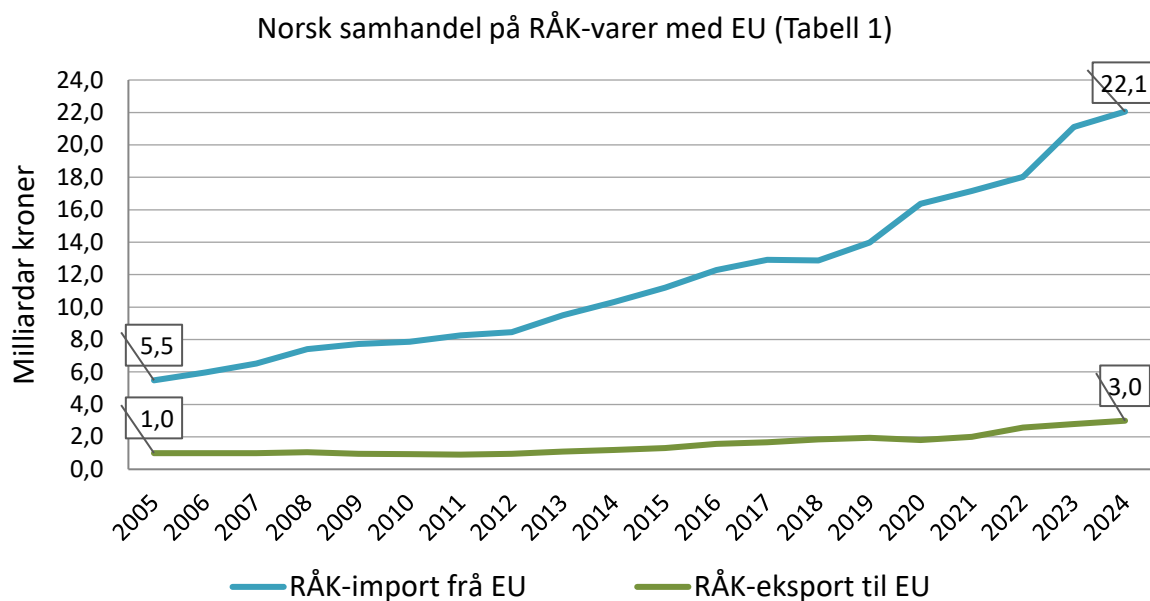
Importvolumet frå EU var 576 000 i 2024 (AgriAnalyse/Landbruksdirektoratet/SSB, 2025).

Kombinasjonen betra marknadstilgang til EU og omleggingane av dei økonomiske overføringane innanfor CAP i EU utover 2000-talet, gjer at konkurransen i jordbruket og matindustrien i all hovudsak skjer i den norske marknaden mellom norske gardbrukarar og EUs gardbrukarar, og i norsk matindustri og matindustrien til EU-landa⁸.

Auka importpress frå EU til Noreg, kjem mellom anna som eit resultat av reduserte råvareprisar i EU, som har gått frå eit høvesvis høgt prisnivå på 1990-talet, til tilnærma verdsmarknadsprisar litt ut på 2000-talet. Utover råvareprisar er stordrift i matindustrien, generelt kostnadsnivå, vareportefølje tilhøve som har stor betydning for konkurransesituasjonen for RÅK-varer som er handsama innanfor den frie vareflyten i EØS.

⁸ For ei drøfting av endringar i Den felles landbrukspolitikken til EU, sjå til dømes Tuft (2014), «CAP-reformer: Auka eksport og styrka tollvern» (Rapport 2-2014). Sjå òg under kapittel 4 i dette notatet.

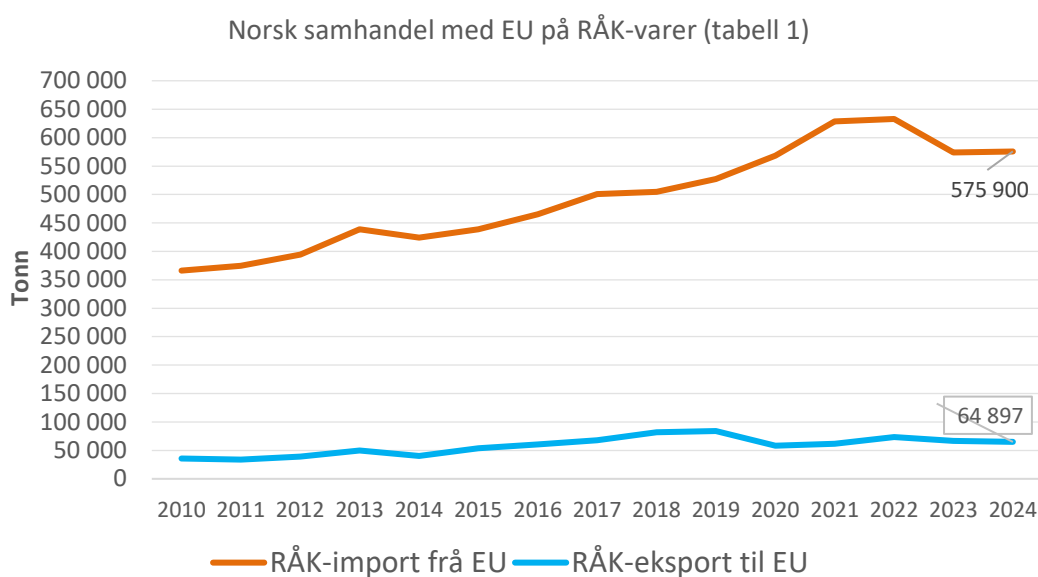
Figur 2.2 Samhandelen mellom EU og Noreg på RÅK-varer i verdi (AgriAnalyse/Landbruksdirektoratet/SSB, 2025).

AgriAnalyse/Landbruksdirektoratet/SSB

Importen av RÅK-varer frå EU utgjer eit betydeleg volum og auka utover heile 2000-talet, medan norsk eksport har hatt ei langt svakare utvikling. Dermed er nettoimporten av RÅK-varer frå EU til Noreg langt høgare i dag enn tidlegare (figur 2.3).

Figur 2.3 Samhandelen mellom EU og Noreg på RÅK-varer i volum (AgriAnalyse/Landbruksdirektoratet/SSB, 2025).

AgriAnalyse/Landbruksdirektoratet/SSB

Døme på RÅK-import - Bakarvarer

Smaksett yoghurt er eit døme på RÅK-produkt som konkurrerer direkte med norskprodusert yoghurt. I 2024 vart det importert kring 3 100 tonn yoghurt under RÅK-ordninga (AgriAnalyse/Landbruksdirektoratet/SSB, 2025).

Eit anna døme kring RÅK-importen er importutviklinga av bakarvarer og påverknaden den auka importen har for etterspørselen etter norsk matkorn, mjøl og produkt frå norsk bakarbransje. Importen av heil- og halvfabrikkerte bakverk, som er RÅK-varer, har auka over lang tid. Importen av ferdige RÅK-varer inneheld eit betydeleg volum kornråvare om ein reknar importen om til korn-ekvivalentar.

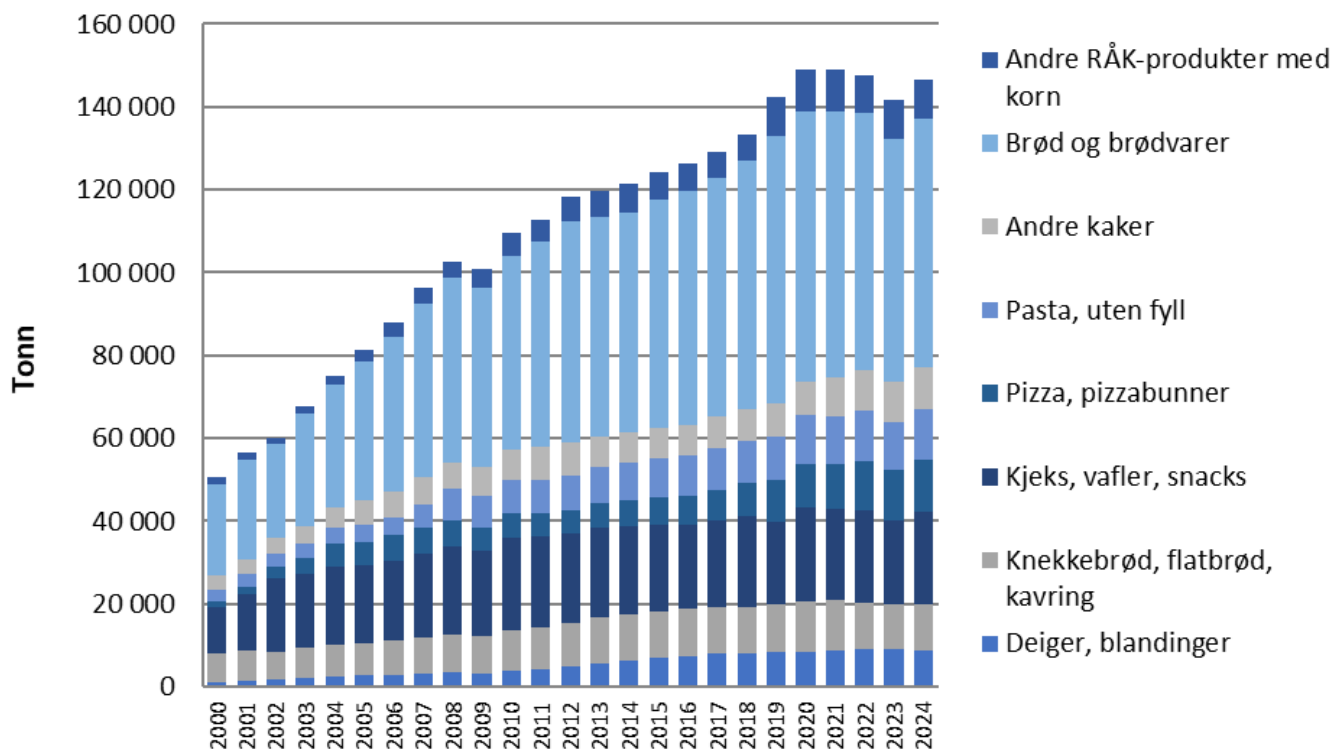
Figur 2.4 viser eit grovt estimat for kva RÅK-importen av bakarvarer og kornprodukt utgjer, omrekna til estimert kornråvarevolum. Estimatet av RÅK-importen målt i korn-ekvivalentar, med dei valte føresetnadane, viser at importen utgjorde eit kornvolum på nær 150 000 tonn korn-ekvivalentar årleg for 2020-2022, som er kring tre gonger så mykje som i år 2000, men i 2023 vart volumet redusert til dryge 141 000 tonn. Årsakene til at importvolumet stabiliserte seg i 2022 på 2021 nivået, og den påfølgjande reduksjon i 2023 er samansette, men svak kronekurs, relativt høge kornprisar på verdsmarknaden, og dermed redusert prisgap mellom norsk kornpris og internasjonal kornpris er faktorar som truleg har gjort RÅK-import av bakarvare noko mindre attraktivt i 2023. I 2024, har importvolumet auka att, og utgjorde 147 000 tonn, som er tilnærma nivået importen var på i åra 2020-2022, før reduksjonen i volum i 2023.

Konsekvensane av bakarvareimporten, er at norsk matindustri, som lager produkt basert på norsk mjøl, vert kontinuerleg utsett for konkurranse frå importert bakverk i den norske marknaden. Importerte ferdigvarer som brød, pizza og kjeks, og halvfabrikat som deigar, erstattar tilsvarande norskproduserte varer basert på norsk korn og mjøl i eit aukande omfang.

Det gir igjen ringverknader for etterspurnaden etter norsk matkorn og mjøl frå møllene. Når norsk bakarbransje vert svekkja i konkurransen mot importerte bakarvarer, vert avsetningsmoglegheitene for norsk matkorn redusert, fordi forbruket av norskprodusert mjøl med innhald av norsk kornråvare vert lågare, ut frå at ferdigprodukt tek marknadsdelar frå norskproduserte varer frå norsk bakar- og matindustri.

Grovt rekna, i eit normalår, går kring 70 prosent av norsk produsert mjøl til baker- og matindustrien, medan 30 prosent vert selt i daglegvarehandelen dagligvarehandelen. Dermed er mjøl brukt i norsk matindustrien den desidert største og viktigaste avsetningskanal for norsk matkorn (Thuen & Tufte, 2023).

Figur 2.4 Estimat av RÅK-import av bakarvarer og tilverka kornprodukt omrekna til estimerte korn-ekvivalentar for perioden 2000–2024 (Felleskjøpet Agri, 2025⁹).

⁹ Estimatet er basert på utvalde varelinjer frå HS-posisjonane 19.01 og 19.02 og 19.05, der det er lagt til grunn ei utmalingsgrad på 78 prosent, og eit mjølinnhald på 40 prosent under 19.01 og 19.02 og 67 prosent på under 19.05.

3 Norsk landbruksvarehandel

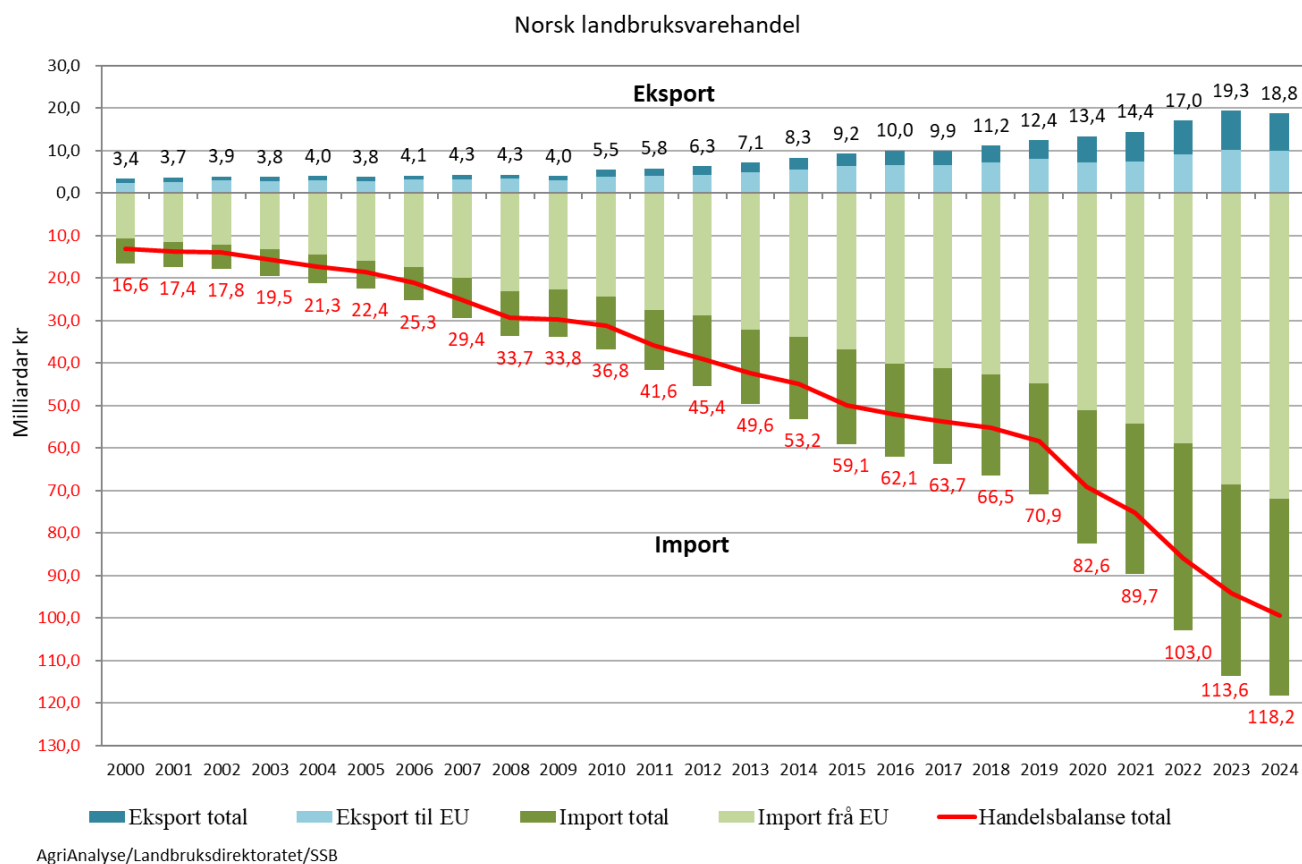
Det har over lang tid vore ei auke i importen av landbruksvarer til Noreg, og importen har auka meir enn eksporten, med vekst i handelsunderskotet. Importauka har skjedd innanfor dei fleste varegrupper, òg på produkt tilknytt dei norske kjerneproduksjonane som kjøt, mjølk, grønt, korn og innsatsfaktorar til fôr i perioden, sjølv om det er variasjonar i enkelte år innafor perioden. Dermed er situasjonen at importen utfordrar norsk produksjon, der importen tek auka marknadssdelar innanfor fleire varesegment.

3.1 Landbruksvarehandel i verdi

Figur 3.1 viser utviklinga i handelen frå år 2000 til og med 2024. Noreg importerte landbruksvarer for 118,2 milliardar kroner i 2024. Det er 4,6 milliardar høgre enn i 2023, som gir ein vekst på 4 prosent. Norsk eksport vart noko redusert, frå 19,5 milliardar kr i 2023, til 18,8 milliardar kr i 2024. Ein reduksjon på 3 prosent. Det har vore ein markant vekst i importverdien dei siste åra.

EU er den største handelspartnaren til Noreg på landbruksvarer. Importen frå EU var 71,9 milliardar kroner i fjor, og det utgjorde 61 prosent av importverdien. Den norske eksporten til EU var på 9,9 milliardar kroner, som utgjorde 53 prosent av den norske eksportverdien. Det norske handelsunderskotet på landbruksvarer var 99,4 milliardar i 2024.

Figur 3.1 Norsk import og eksport av landbruksvarer fordelt på total og samhandel med EU for perioden 2000–2024 (AgriAnalyse/Landbruksdirektoratet/SSB, 2025).

Det er høvesvis få land som står for ein stor del av den norske samhandelen på landbruksvarer. Som vist, i tabell 3.1, utgjer importen frå dei ti største 60 prosent av den samla importverdien, og tilsvarende 77 prosent av den samla norske eksportverdien. Nabolanda Danmark og Sverige er dei største handelspartnarane på både import- og eksportsida. Årleg handlar Noreg vanlegvis landbruksvarer med rundt 175 land.

Tabell 3.1 Dei ti største handelspartnerane og deira del av den samla handelen i 2024 etter verdi (AgriAnalyse/Landbruksdirektoratet/SSB, 2025).

Land import	Import 2024 i kr	Land eksport	Eksport 2024 i kr
Danmark	11 417 932 592	Sverige	3 258 027 883
Sverige	9 478 156 419	Danmark	2 608 904 582
Nederland	9 269 730 623	Storbritannia	1 918 695 720
Brasil	7 079 959 065	Island	1 374 507 319
Frankrike	6 861 362 013	Tyrkia	1 189 445 550
Tyskland	6 120 355 382	USA	1 142 676 892
Spania	5 588 015 015	Tyskland	959 684 573
Italia	5 465 949 837	Færøyene	933 917 900
Storbritannia	5 424 934 591	Nederland	684 447 137
Polen	4 779 032 262	Kina	455 974 975
Øvrige land	46 683 254 813	Øvrige land	4 268 525 983
Totalt	118 168 682 612	Totalt	18 794 808 514
Del av importverdi 10 største	60 %	Del av eksportverdi 10 største	77 %
AgriAnalyse/Landbruksdirektoratet/SSB			

Tabell 3.2 gir eit oversyn av importen av landbruksvarer for 2023 og 2024 i verdi, og endringa mellom åra, vist i prosent. Tilsvarende framstilling for eksporten i tabell 3.3.

Tabell 3.2 Importen av landbruksvarer til Noreg etter HS, i verdi og endring 2023–2024 i prosent (AgriAnalyse/Landbruksdirektoratet/SSB, 2025).

Tolltariffens kapittel 1-24 + 35 (unntatt kap. 3)	2023	2024	Endring %
Import til Noreg i kroner			
Levende dyr (1)	258 479 383	210 566 047	-19
Kjøtt (2)	1 268 369 978	1 166 457 655	-8
Melk, meieriprodukter, egg og honning (4)	2 228 645 030	2 518 205 369	13
Animalske produkter ellers (5)	677 298 163	749 720 817	11
Levende planter (6)	2 480 308 680	2 506 641 074	1
Poteter og grønnsaker (7)	5 826 949 721	5 682 965 743	-2
Frukt og bær (8)	8 147 548 304	8 792 397 515	8
Kaffe og te (9)	3 134 523 403	3 149 609 509	0
Korn (10)	1 945 007 782	2 483 663 760	28
Mel (11)	4 875 016 633	4 469 864 372	-8
Oljeholdige frø og frukter (12)	3 807 827 422	3 180 079 586	-16
Skjellakk, gummo osv (13)	215 110 296	200 693 500	-7
Vegetabilske flettematerialer (14)	28 675 923	32 406 130	13
Animalske og vegetabilske oljer (15)	18 266 852 261	20 184 545 854	10
Kjøttprodukter (16)	627 553 960	659 034 549	5
Sukker og sukkervarer (17)	2 901 909 600	3 053 024 048	5
Kakao og sjokolade (18)	3 387 153 812	4 433 979 767	31
Bakervarer (19)	8 092 403 723	8 223 711 494	2

Frukt- grønnsaksprodukter og lign. (20)	3 301 729 271	3 590 942 922	9
Forskjellige tilberedte næringsmidler (21)	6 442 048 821	7 283 009 455	13
Drikkevarer (22)	11 431 667 047	11 348 198 056	-1
Tilberedt dyrefôr (23)	18 456 351 555	18 214 713 105	-1
Tobakk (24)	5 064 721 967	5 516 279 254	9
Proteiner, modifisert stivelse osv (35)	366 905 738	354 290 073	-3
Totalt	113 233 058 473	118 004 999 654	4
AgriAnalyse/Landbruksdirektoratet/SSB			

Tabell 3.3 Eksporten av landbruksvarer frå Noreg etter HS, i verdi, og endring 2023–2024 i prosent (AgriAnalyse/Landbruksdirektoratet/SSB, 2025).

Tolltariffens kapittel 1-24 + 35 (unntatt kap. 3)	2023	2024	Endring %
Eksport frå Noreg i kroner			
Levende dyr (1)	138 406 959	88 325 248	-36
Kjøtt (2)	308 816 053	340 849 858	10
Melk, meieriprodukter, egg og honning (4)	145 064 246	153 921 183	6
Animalske produkter ellers (5)	365 960 035	725 661 539	98
Levende planter (6)	48 101 280	48 304 251	0
Poteter og grønnsaker (7)	37 012 846	13 760 668	-63
Frukt og bær (8)	66 675 003	51 199 501	-23
Kaffe og te (9)	92 688 302	83 324 920	-10
Korn (10)	9 381 560	9 000 256	-4
Mel (11)	42 081 926	35 579 475	-15
Oljeholdige frø og frukter (12)	47 622 686	39 416 076	-17
Skjellakk, gummo osv (13)	3 172 394	2 685 090	-15
Vegetabilske flettematerialer (14)	822 189	2 436 353	196
Animalske og vegetabilske oljer (15)	4 404 537 490	4 111 806 483	-7
Kjøttprodukter (16)	51 775 752	73 045 322	41
Sukker og sukkervarer (17)	42 483 434	45 944 810	8
Kakao og sjokolade (18)	532 216 398	625 131 941	17
Bakervarer (19)	839 745 725	889 601 703	6
Frukt- grønnsaksprodukter og lign. (20)	185 003 018	216 923 914	17
Forskjellige tilberedte næringsmidler (21)	3 041 602 729	2 901 605 394	-5
Drikkevarer (22)	1 180 399 166	1 360 884 894	15
Tilberedt dyrefôr (23)	7 116 579 859	6 399 338 252	-10
Tobakk (24)	23 906 352	50 294 023	110
Proteiner, modifisert stivelse osv (35)	180 371 765	168 722 310	-6
Totalt	18 904 427 167	18 437 763 464	-2
AgriAnalyse/Landbruksdirektoratet/SSB			

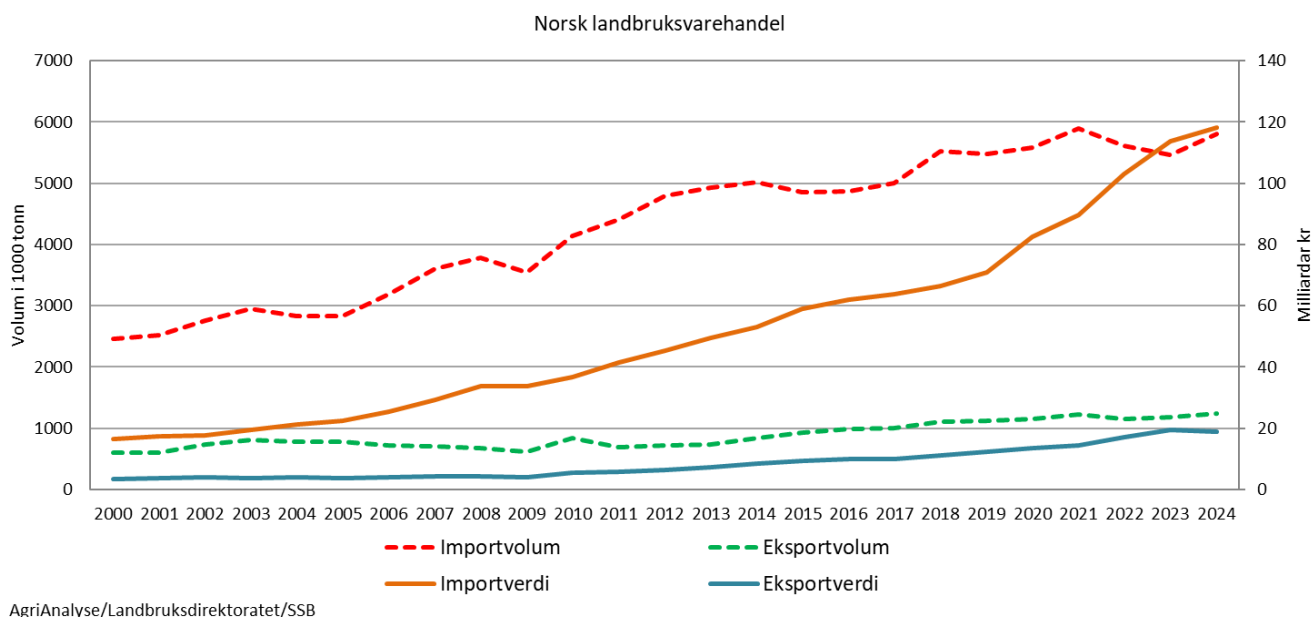
3.2 Landbruksvarehandel i volum

Figur 3.2 viser handelen i både verdi og volum. I all hovudsak samvarierer desse rimeleg bra, om ein ser utviklinga for heile perioden. Det er likevel ikkje eintydig og enkelt år, som i 2022 og 2023, var det betydeleg vekst i importverdien, samstundes som importvolum gjekk noko ned. I 2024, var det igjen ein tydeleg vekst i importvolumet, med 6 prosent frå 2023 til 2024.

Tilhøvet mellom verdi og volum vert påverka av ei rekke faktorar, både nasjonale og internasjonale, som til dømes pris- og valutasvingingar på varer, samt variasjonar i volum ut frå importporteføljen, einingspris på importprodukt, samt kor gode kornavlingane i Noreg er og/eller fôrbehovet i oppdrettsnæringa.

Ser ein på utviklinga på både verdien og volumet i 2024 er det vekst i både importverdi og importvolum i 2024, medan på eksport var det nedgang i eksportverdien, men auke i eksportvolumet. Etter ein reduksjon i importvolumet i 2022 og 2023, auka det att i 2024, med 6 % frå 2023 til 2024. Det norske eksportvolum auka med 5 % frå 2023 til 2024 (AgriAnalyse/Landbruksdirektoratet/SSB, 2025).

Figur 3.2 Norsk import og eksport av landbruksvarer i volum og verdi 2000–2024 (AgriAnalyse/Landbruksdirektoratet/SSB, 2025).

Tabell 3.4 gir eit oversyn av importen av landbruksvarer for 2023 og 2024 i volum, og endringa mellom åra er vist i prosent. Tilsvarande er vist for eksporten i tabell 3.5.

Tabell 3.4 Importen av landbruksvarer til Noreg etter HS, i mengde og endring 2023–2024 i prosent (AgriAnalyse/Landbruksdirektoratet/SSB, 2025).

Tolltariffens kapittel 1-24 + 35 (unntatt kap. 3)	2023	2024	Endring %
Import til Noreg i kg			
Levende dyr (1)	593 911	570 675	-4
Kjøtt (2)	13 538 836	12 062 672	-11
Melk, meieriprodukter, egg og honning (4)	30 206 099	38 075 239	26
Animalske produkter ellers (5)	68 561 274	79 180 378	15
Levende planter (6)	50 625 750	48 633 268	-4
Poteter og grønnsaker (7)	487 923 638	484 756 412	-1
Frukt og bær (8)	349 620 014	355 015 865	2
Kaffe og te (9)	42 247 464	40 154 954	-5
Korn (10)	449 538 979	682 475 568	52
Mel (11)	249 508 227	313 590 974	26
Oljeholdige frø og frukter (12)	438 371 895	427 902 026	-2
Skjellakk, gummo osv (13)	1 285 840	1 345 455	5
Vegetabilske flettematerialer (14)	3 896 920	4 421 104	13
Animalske og vegetabilske oljer (15)	770 677 129	810 683 467	5
Kjøttprodukter (16)	5 992 630	6 223 431	4
Sukker og sukkervarer (17)	206 154 325	201 756 175	-2
Kakao og sjokolade (18)	46 071 444	44 987 248	-2
Bakervarer (19)	214 248 600	218 361 236	2
Frukt- grønnsaksprodukter og lign. (20)	129 197 453	121 300 839	-6
Forskjellige tilberedte næringsmidler (21)	118 335 661	124 759 217	5
Drikkevarer (22)	408 938 428	414 912 470	1
Tilberedt dyrefôr (23)	1 354 675 777	1 354 213 358	-0
Tobakk (24)	4 751 505	4 887 683	3
Proteiner, modifisert stivelse osv (35)	8 536 902	9 331 469	9
Totalt	5 453 498 701	5 799 601 183	6
AgriAnalyse/Landbruksdirektoratet/SSB			

Tabell 3.5 Eksporten av landbruksvarer frå Noreg etter HS, i mengde og endring 2023–2024 i prosent (AgriAnalyse/Landbruksdirektoratet/SSB, 2025).

Tolltariffens kapittel 1-24 + 35 (unntatt kap. 3)	2023	2024	Endring %
Eksport frå Noreg i kg			
Levende dyr (1)	427 662	403 882	-6
Kjøtt (2)	7 319 052	10 118 518	38
Melk, meieriprodukter, egg og honning (4)	6 857 979	7 169 879	5
Animalske produkter ellers (5)	186 863 592	250 634 470	34
Levende planter (6)	1 067 081	1 027 919	-4
Poteter og grønnsaker (7)	6 216 440	665 100	-89
Frukt og bær (8)	1 812 583	1 362 047	-25
Kaffe og te (9)	950 096	671 375	-29
Korn (10)	612 589	553 568	-10
Mel (11)	1 153 377	868 600	-25
Oljeholdige frø og frukter (12)	1 986 811	1 675 753	-16
Skjellakk, gummo osv (13)	44 149	20 628	-53
Vegetabilske flettematerialer (14)	29 425	41 633	41
Animalske og vegetabilske oljer (15)	223 429 478	204 439 861	-8
Kjøttprodukter (16)	329 106	424 795	29
Sukker og sukkervarer (17)	761 300	946 543	24
Kakao og sjokolade (18)	8 585 044	8 754 486	2
Bakervarer (19)	17 392 591	16 846 616	-3
Frukt- grønnsaksprodukter og lign. (20)	3 106 884	4 197 942	35
Forskjellige tilberedte næringsmidler (21)	18 503 911	19 393 605	5
Drikkevarer (22)	140 320 710	169 847 788	21
Tilberedt dyrefôr (23)	534 751 046	518 770 153	-3
Tobakk (24)	11 687	23 568	102
Proteiner, modifisert stivelse osv (35)	2 602 689	2 740 198	5
Totalt	1 165 135 282	1 221 598 927	5
AgriAnalyse/Landbruksdirektoratet/SSB			

4 Handelen med utvalde varer

Det er eit vedvarande og høgt importpress innanfor ei rekke av dei norske kjerneproduksjonane, som mjølk, kjøt, korn og grønt. I det følgjande vil nokre dømer på handelen med utvalde varer knytt til produksjonsretningane mjølk, kjøt, korn og grønt verte presentert, med vekt på utvikling i importvolum.

Det er ei trend at norske kjerneproduksjonar knytt til råvarer frå storfehaldet er og har vore under aukande importpress, spesielt frå kring år 2005 og framover. Importert storfekjøt og importen av ulike meieriprodukt har etter kvart teke betydelege marknadsdelar frå norske produsentar.

For korn, forutan suppleringsimport av fôr- og matkorn, er det først og fremst importen av bakarvarer under RÅK-ordninga som er mest utfordrande, og denne importen har auka sterkt omfang utover 2000-talet, som vist i kapittel 2.

Grønt har vore konkurranseutsett frå importvarer over lang tid, og brorparten av tollsatsane for grønt er notifiserte i WTO, som sesongbaserte. Det betyr at mange kulturar innan grøntsektoren har aktivt tollvern i norsk sesong, men har svakt tollvern med låg eller ingen toll utanfor norsk sesong (Tolltariffen 2025). Dermed er norsk grønt produksjon utsett for eit betydeleg importpress like før norsk varer kjem på marknaden, samt i sein norsk innhaustingssesong.

Årsaker til utviklinga med auka importpress i den norske marknaden for landbruksvarer er samansett. Ein viktig forklaring er at Noreg har gitt større og fleire kvotar til EU og reduserte tollsatsar på mange varelinjer gjennom Artikkel 19-avtaler (Prop. 62 S (2010–2011) og Prop. 115 S (2016–2017)). Vidare er det aukande import til ordinær toll, spesielt på meieriprodukt frå EU som tilseier eit betydeleg prispress og svakt tollvern. Valuta vil òg alltid påverke styrken i tollvernet, der svak kronekurs relativt styrkar tollvernet, medan sterk kronekurs reduserer styrken i tollvernet.

Ein annan viktig forklaring er CAP-reformene til EU innførte utover 2000-talet. Gjennom fleire landbrukspolitiske reformar har EU redusert sitt råvareprisnivå mot verdsmarknadsprisar. Dermed har EU styrka konkurransekrafta si for eige jordbruk- og matindustrien i eksportmarknadar, inkludert den norske marknaden. Det at EU, som Noregs største handelspartner, har gått frå relativt høgt prisnivå til tilnærma verdsmarknadsnivå, har spesielt stor betydning for import til ordinærtoll, som ein del meieriprodukt, som ost og yoghurt naturell, og import av ulike ferdigprodukt under RÅK-ordninga (Protokoll 3).

Thuen & Tufte (2023) viser til at råvareprisane til EU har gått frå å ligge 70 prosent over prisnivået på verdsmarknaden i 1986, til å ligge 5 prosent høgare i 2012. Det er òg om lag nivået EU har låge på dei seinare åra (Landbruksdirektoratet 2022 og 2024a; European Commission 2020-2024).

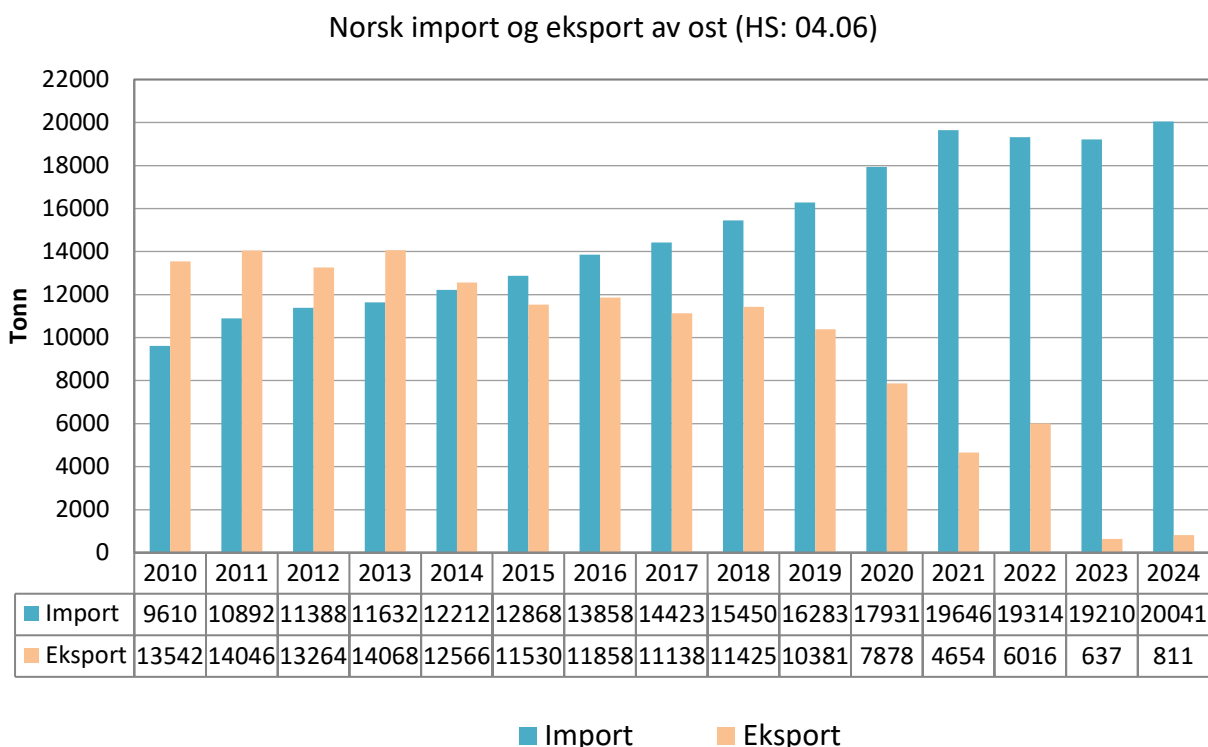
4.1 Ost

Ost og yoghurt er produkt som er direkte utfordra gjennom priskonkurrans med tilsvarande produkt frå EU. Før 2015 var Noreg ein nettoeksportør av ost, men i år etter har biletet skifta, og Noreg har no ein betydeleg nettoimport av ost (figur 4.1).

Særskilt er auka osteimport er utfordrande fordi importvoluma pressar avsetjing av norsk mjølkeråvare, då dryge 50 prosent av norske mjølkeleveransar vanlegvis vert nytta til osteproduksjon (Landbruksdirektoratet, 2021, 2023 og 2025). Det er store tollfrie kvotar på ost, og figur 4.2 viser importen av ost fordelt på kvoteimport, import til ordiner toll og import under ordninga for utanlandsk tilverking.

Figur 4.1 og 4.2 er dømer som illustrerer ei utvikling der auka import konkurrerer med norske mjølkeproduksjon i den norske heimemarknaden, og der importen tek betydelege marknadsdelar. Dermed vert det reduserte avsetjingsmoglegheiter for norske råvarer og tilverka varer produsert av norske bønder og norsk matindustri.

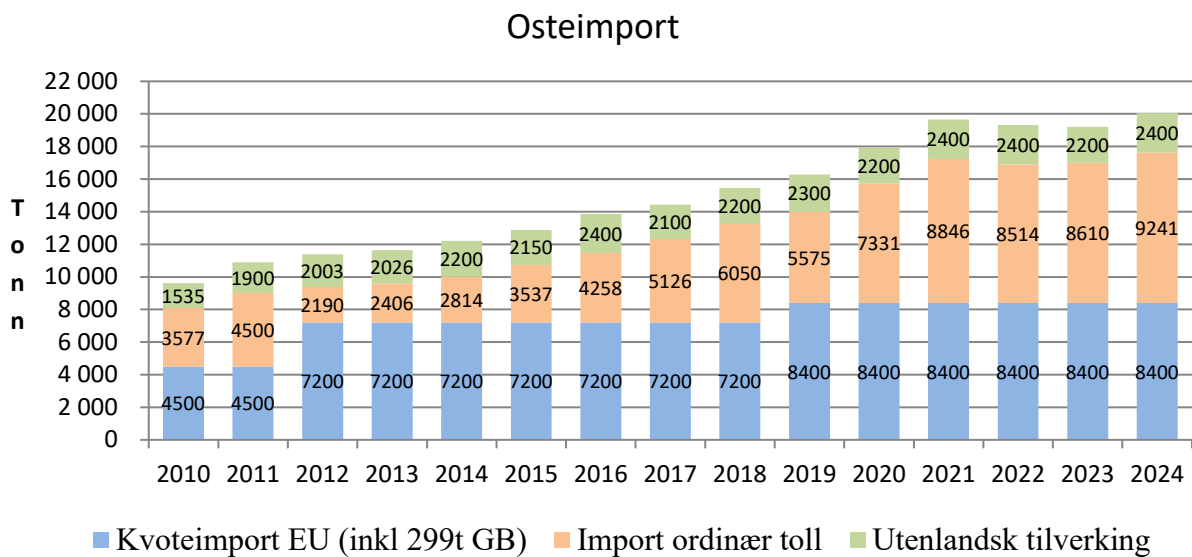
Figur 4.1 Norsk import og eksport av ost 2010–2024 i tonn, inkludert utanlandsk tilverking¹⁰ (AgriAnalyse/Landbruksdirektoratet/SSB, 2025).

AgriAnalyse/Landbruksdirektoratet/SSB

¹⁰ Importen er inkludert utanlandsk tilverka ost, som er ost laga på norsk mjølk, der norsk mjølkeråvare vert utført til andre land som framstiller ost av mjølka for så å innføre den tollfritt til Noreg. Dei siste ti åra har

Figur 4.2 Utviklinga i import av ost 2010–2024, fordelt på kvoteimport, ordinærtoll og import under utanlandsk tilverking¹¹ (AgriAnalyse/Landbruksdirektoratet/SSB, 2025).

AgriAnalyse/Landbruksdirektoratet/SSB

4.2 Kjøtt

Kjøttåvarear vert handsama i kapittel 2 i tolltariffen, medan tilverka produkt som pølser og pålegg i hovudsak høyrer til under kapittel 16. Tilverka kjøttprodukt under kapittel 16 inngår ikkje i RÅK-ordninga under Protokoll 3. Det er utanlandsk tilverking av kjøttprodukt, og då vil norsk råvare vere eksport under kapittel 2, medan ferdig vare vil komme som import under kapittel 16.

Storfekjøtt

Det har vore underdekning på norsk storfekjøtt over fleire periodar utover 2000-talet, men ikkje dei sist åra. Underdekning av norsk storfekjøtt gjennom fleire år, førte til utbreidd import av storfekjøtt for å balansere marknaden. Dei siste tre åra har derimot biletet endra seg og betydelege volum av norsk svin og storfekjøtt er fryst på reguleringslager (Totalmarkede kjøtt og egg, u.å.).

I periodar med underdekning har det vore hyppige periodar med administrativt nedsett toll på skrott av storfe for å dekke etterspurnaden i marknaden. Den utstrekte bruken av administrativ tollnedsetjing på storfeskrott for å balansere marknaden, i kombinasjon med eksisterande

volumet innført av utanlandsk tilverka ost vore på dryge 2000 tonn årleg. Volumtal på utanlandsk tilverking av ost er oppgitt av Landbruksdirektoratet etter forespurnad.

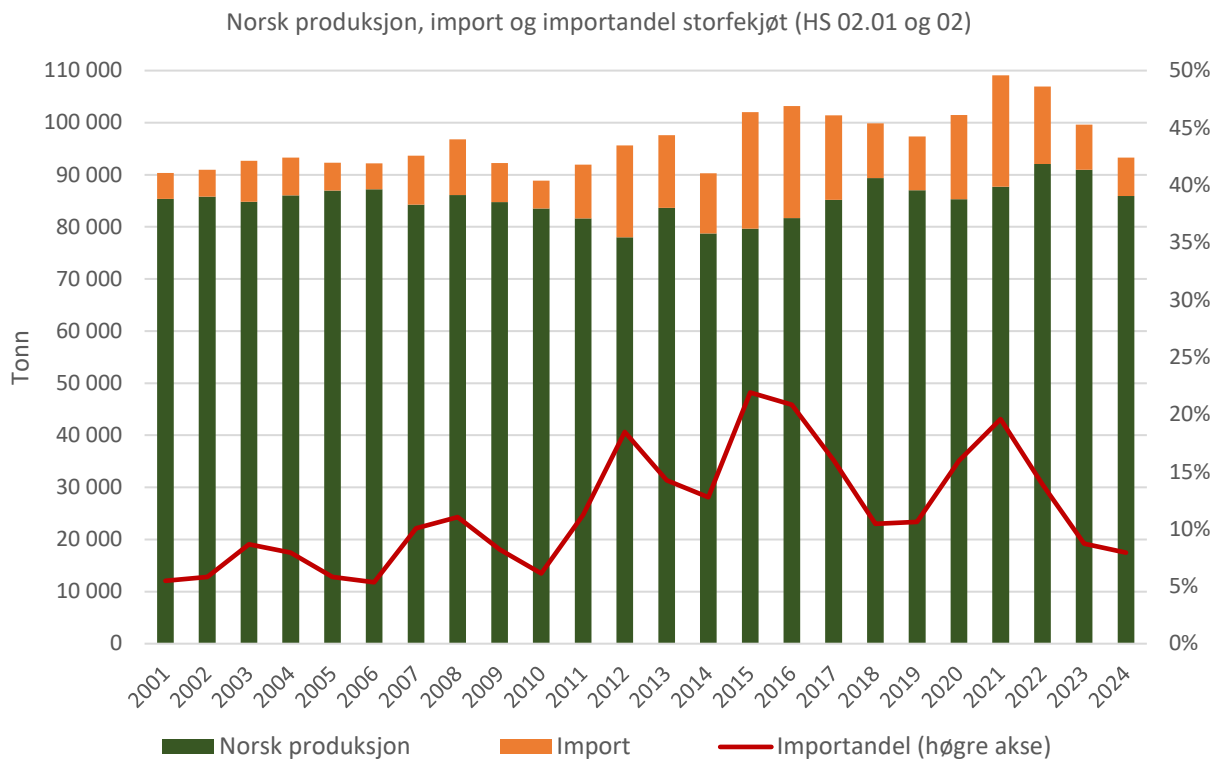
¹¹ EFTA har i tillegg ein ostekvote på 200 tonn, og 128 tonn ost vart importert frå Sveits i 2024.

EU ga Storbritannia (GB) 299 tonn av ostekvote til EU på 8 400 tonn ved utmeldinga. Importen frå Storbritannia var 144 tonn i 2024. 99 prosent av osteimporten kom frå EU i 2022.

permanente kvotar, kan forsterke utfordringane kring marknadsreguleringa opp mot norske råvareprisar, rett produksjonsvolum og avsetjing over tid. Spesielt opp mot sesongvariasjonar i slakteleveransar og etterspurnad etter råvare i matindustrien, samt i sluttmarknaden.

Dei siste ti åra har importert storfe kjøt utgjort mellom 10 og 22 prosent av det årlege engrosforbruket, som vist på høgre akse i figur 4.3, medan importdelen i 2024 var 8 prosent, som svarar til om lag det delen importkvotane utgjorde av engrosmarknaden.

Figur 4.3 Norsk produksjon av storfe kjøt, import og importandel av engrosforbruket 2001–2024 (AgriAnalyse/Landbruksdirektoratet/SSB, 2025; BFJ, 2001-2024; Animalia, 2025).

AgriAnalyse/Landbruksdirektoratet/SSB, samt BFJ-resultatkontrollen og Animalia

Import og eksport av kjøtråvarer

Sjølv om det er import av storfekjøtt som har utgjort dei største voluma av kjøtråvarer siste åra, er det ein del handel med kjøtråvarer frå andre dyreslag òg. Særskilt av svinekjøtt, der Noreg tradisjonelt har hatt større eksport enn import, men seinare åra har dette snudd og importen har vore større enn eksporten, men frå 2023 var eksporten igjen høgre enn importen.

Tabell 4.1 viser eit oversyn på import og eksport av kjøtråvarer fordelt etter dyreslag etter HS, samt samla import og eksport av kjøtråvarer under kapittel 2 (kjøtt og spiseleg slakteavfall) i Tolltariffen.

Tabell 4.1 Norsk import og eksport av kjøtråvarer 2020–2024 under kapittel 2 i Tolltariffen (AgriAnalyse/Landbruksdirektoratet/SSB, 2025).

Import og eksport* av kjøtt under kapittel 2 i tolltariffen i tonn					
	2020	2021	2022	2023	2024
Storfe import (HS 02.01 og 02)	16 190	21 369	14 858	8 702	7 403
Storfe eksport (HS 02.01 og 02)	15	67	72	3	6
Svin import (HS 02.03)	6 125	12 655	4 729	356	534
Svin eksport (HS 02.03)	3 261	2 597	1 842	1 957	2 057
Sau/lam/geit import (HS 02.04)	289	813	808	1 064	667
Sau/lam/geit eksport (HS 02.04)	273	9	18	39	182
Fjørfe import (HS 02.07)	1 161	1 480	1 218	923	834
Fjørfe eksport (HS 02.07)	1 789	1 371	1 229	1 358	1 966
Samla import (HS 02.01–02.10)	26 674	39 373	24 215	13 539	12 063
Samla eksport (HS 02.01–02.10)	8 457	7 583	7 531	7 319	10 119

AgriAnalyse/Landbruksdirektoratet/SSB
*Eventuell utanlandsk tilverking er med i eksportvoluma

Den samla importverdien i 2024 for voluma vist i tabell 4.1 var 1 167 millionar kr, medan den samla eksportverdien i 2024 var 341 millionar kr (HS 02.01– 02.10).

Fordelt på varegruppene i tabell 4.1 var importverdiane i 2024 følgjande:

- Importverdi storfe (HS 02.01 og 02) \approx 733 millionar kr
- Importverdi svin (HS 02.03) \approx 26 millionar kr
- Importverdi sau/lam/geit (HS 02.04) \approx 73 millionar kr
- Importverdi fjørfe (HS 02.07) \approx 32 millionar kr

Kapittel 16, Produkt av kjøtt, fleisk med fleire

Det vert òg importert tilverka kjøttprodukt som pølser og pålegg, under kapittel 16. I 2024 utgjorde denne importen 6 223 tonn til ein verdi av 659 millionar kroner. Eksporten var 425 tonn til ein verdi av 73 millionar kroner (AgriAnalyse/Landbruksdirektoratet/SSB, 2025).

Mykje av importen under kapittel 16 er produkt framstilt av norske råvarer under utanlandsk tilverking (UT). Det er kvotar på 5 500 tonn i året på utanlandsk tilverking under HS-posisjon 16.01 og 16.02, og UT inngår i importala under kapittel 16 (Lovdata, 2024)

I tillegg kjem importen av kjøt, meieriprodukt, korn, potet og grønt med meir i ulike RÅK-varer, som drøfta i kapittel 2.

4.3 Kornprodukt

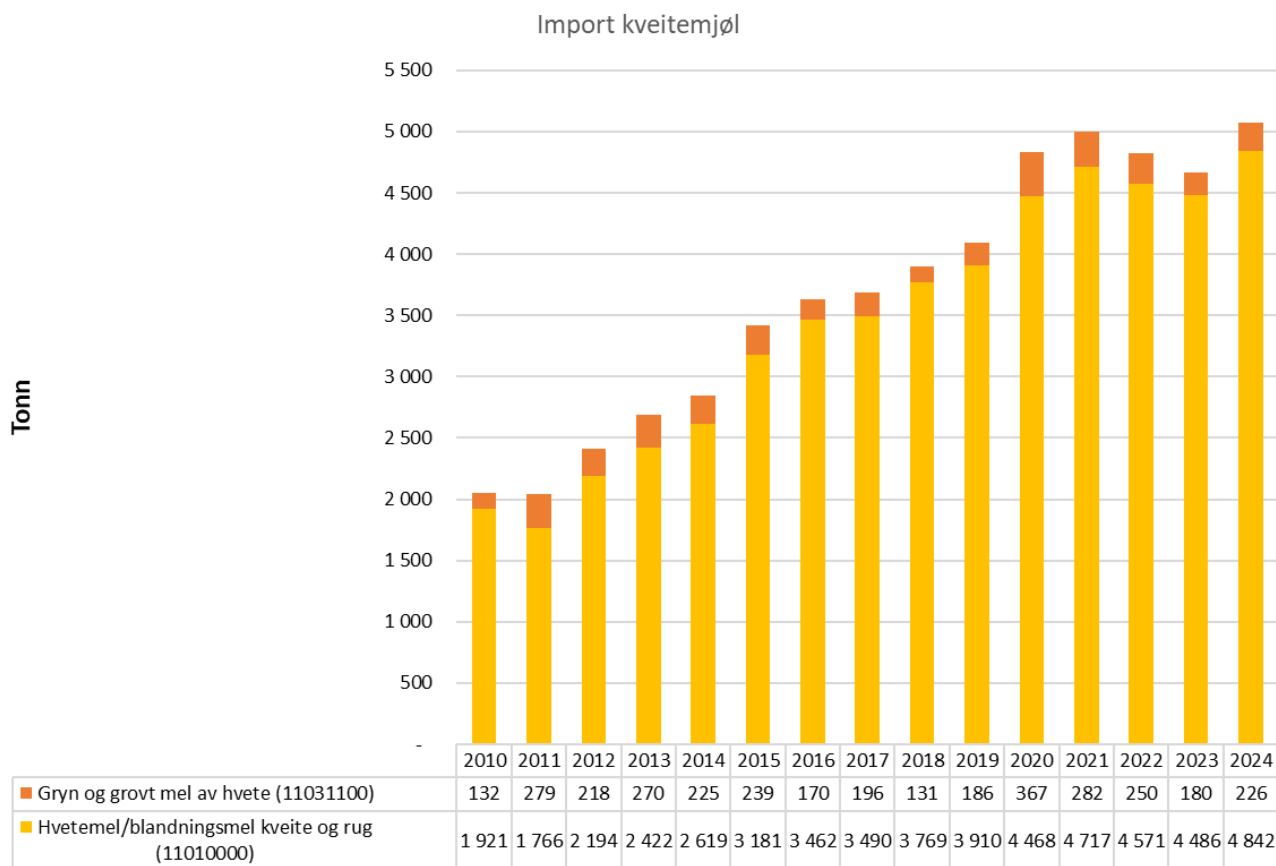
For kornråvare er det årleg suppleringsimport, då den norske kornavlinga ikkje dekkjer det nasjonale forbruket av mat- og fôrkorn. Suppleringsbehovet vert importert gjennom kvoter med redusert eller ingen tollsats (administrativt fastsett toll).

I døma på kornprodukt under, er det mel og ferdigvarer, som det ikkje er suppleringsimport av som er presentert. Då importen av mel og bakarvarer er i konkurranse med norsk mel og norsk bakarvareindustri.

Thuen & Tufte (2023), viser til at noko forenkla, kan ein fordele det samla forbruket av matkorn i Norge til om lag 1/3 norsk matkorn, 1/3 importert matkorn og 1/3 korn frå halvfabrikata og ferdigvarer (RÅK-varer). Dette forholdet vil variere ein del frå år til år, spesielt ut frå kor gode kornåra er i Noreg, då det har stor betydning på tilgangen til norsk matkorn, både i mengde og på ulike kvalitetar.

Tidlegare, i kapittel 2, er det vist at importen av tilverka kornprodukt under RÅK-ordninga, som til dømes brød og deigar, utgjer store importvolum omrekna til kornekvivalentar. I tillegg vert det òg importert noko mjøl, og då fyrst og fremst kveitemjøl til industri- og forbrukarmarknadene. Mjølimporten er vist i figur 4.4.

Figur 4.4 Import av kveitemjøl (HS 11.01.0000 og 11.03.1100) 2010–2024 (AgriAnalyse/Landbruksdirektoratet/SSB, 2025).

AgriAnalyse/Landbruksdirektoratet/SSB

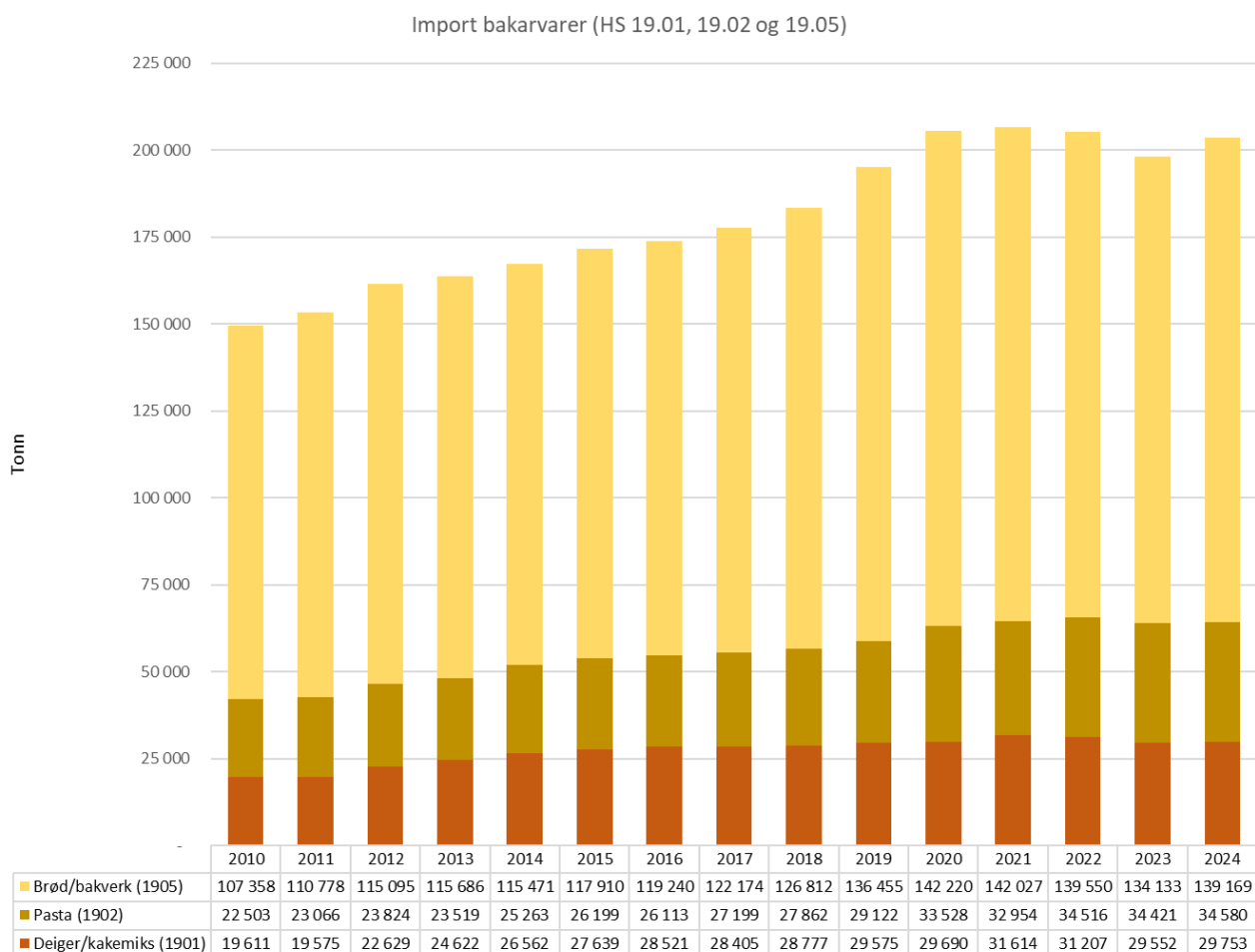
Samla importvolum av kveitemjøl vist i figur 4.4 var 5 068 tonn i 2024. Importverdien var 57,4 millionar kr i 2024 på kveitemjøl. Det meste av importen var frå EU, med 81 prosent av importvolumet. Norsk eksport av kveitemjøl i 2024 var 22 tonn, til ein verdi av 0,5 millionar kr. Importen av kveitemjøl har auka i perioden, og ser ein siste 10 åra har importvolumet gått opp frå 3 420 tonn i 2015 til 5 068 tonn i 2024, medan importverdien var 24,7 millionar kr i 2015, mot 57,4 millionar i 2024 (AgriAnalyse/Landbruksdirektoratet/SSB, 2025).

Importen av bakarvarer under RÅK, er spesielt utfordrande for etterspurnaden og avsetjinga av norsk matkorn, fordi importomfanget påverkar etterspurnaden etter norskprodusert mjøl og bakarvarer. Eit estimat for RÅK-importen av bakarvarer omrekna til korn-ekvivalentar er vist i figur 2.4 (147 000 tonn i 2024), medan figur 4.5 viser RÅK-importen av bakarvarer i reint importvolum på produkt, fordelt på HS-posisjonane 19.01, 19.02 og 19.05. Samla var importen på desse posisjonane i 2024 på knappe 204 000 tonn, og importverdien var 7,6 milliardar kr. Det er ein auke siste ti åra på 32 000 tonn, og 3,8 milliardar kr (import i 2015 var 172 000 tonn med ein importverdien på 3,8 milliardar kr) (AgriAnalyse/Landbruksdirektoratet/SSB, 2025).

Som for mjøl, er det i all hovudsak import av bakarvarer frå EU. I 2024 var 92 prosent av importvolumet av bakarvarer frå EU (186 828 tonn av 203 501 tonn). Norsk eksport av

bakarvarer (HS 19.01, 19.02 og 19.05) utgjør høvesvis lite sett opp mot importen, og i 2024 vart 16 000 tonn eksportert, til ein verdi av 832 millionar kr (AgriAnalyse/Landbruksdirektoratet/SSB, 2025).

Figur 4.5 Import av RÅK-varer med korninnhald, fordelt etter HS-posisjon 19.01 (deigar/kakemiks), 19.02 (pasta) og 19.05 (brød/bakverk), 2010–2024 (AgriAnalyse/Landbruksdirektoratet/SSB, 2025).

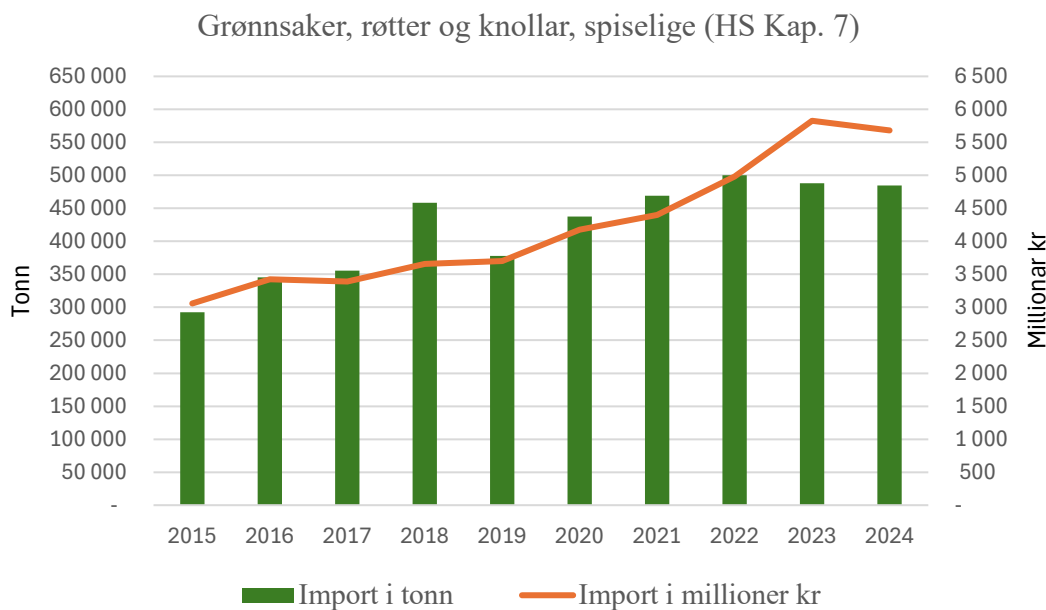

4.4 Grønt

Potet, grønsaker, frukt og bær til konsum er i hovudsak handsama i kapittel 7 og 8 i tolltariffen. Produktspekteret er breitt, og mange produksjonsgreiner er av kulturar som det ikkje er veksttilhøve for i Noreg. Samstundes er det òg ein betydeleg import av produkt som vert produsert i Noreg. Den største importen, innan varegrupper som Noreg har høvesvis stor produksjon, av kjem utanfor norsk sesong. Det er likevel ein del import i norsk sesong og generelt er det eit betydeleg importpress innan grøntsektoren.

Figur 4.6 viser samla import av potet, grønsaker og knollar (HS: kap. 7), der venstre akse viser volum og høgre akse verdi.

Figur 4.6 Samla import av poteter, diverse grønsaker og knollar (HS: kap. 7) i tonn og kroner 2015-2024 (AgriAnalyse/Landbruksdirektoratet/SSB, 2025).

Som figur 4.6 viser har både importverdien og importvolumet auka for potet, grønsaker, knollar med meir gjennom siste 10 åra. I 2024 var det samla importvolumet på 484 756 tonn, med ein importverdi på knappe 5,7 milliardar kroner. Som nemnt, omfattar kapittel 7 ei rekkje kulturar der fleire enten ikkje vert dyrka i Noreg i det heile, eller produksjonen er svært liten.

Det er likevel betydeleg import av varer som vert dyrka i Noreg. Dømer på importvolum og importverdi for utvalde varegrupper med norsk produksjon i 2024 viser:

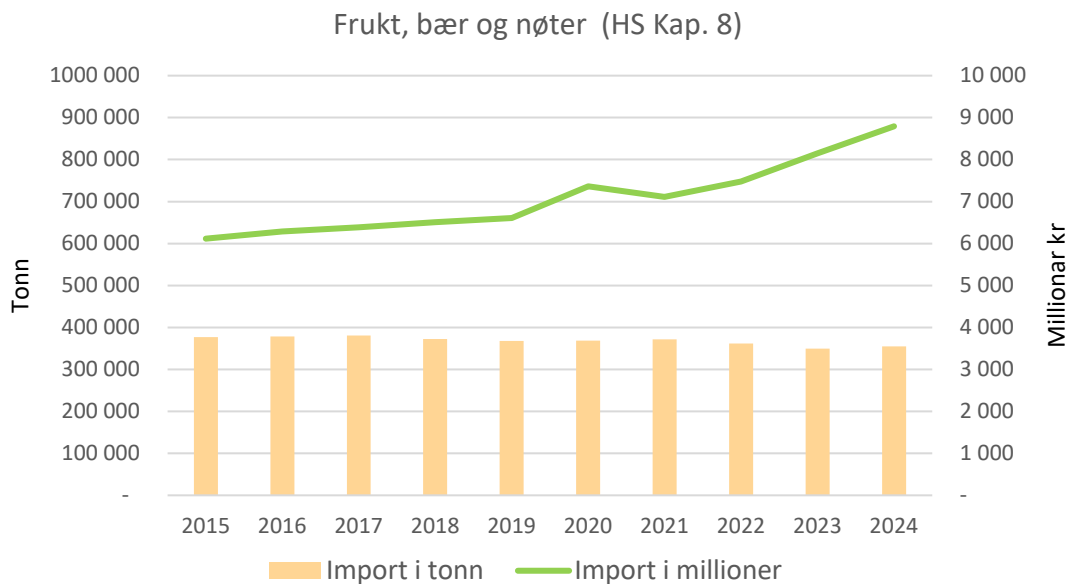
- Potet, frisk/kjølt (HS: 07.01): 38 859 tonn, med importverdi \approx 341 millionar kr
- Løk, frisk/kjølt (HS: 07.03): 20 147 tonn, med importverdi \approx 376 millionar kr
- Kål, frisk/kjølt (HS: 07.04): 17 607 tonn, med importverdi \approx 433 millionar kr
- Gulrot, nepe, raudbete, reddik, frisk/kjølt (HS: 07.04): 5 088 tonn, med importverdi \approx 86 millionar kr
- Salat, frisk/kjølt (HS: 07.05): 11 106 tonn, med importverdi \approx 261 millionar kr

(AgriAnalyse/Landbruksdirektoratet/SSB, 2025).

Norsk eksport av grønsaker, røter og knollar (HS: kap. 7) i 2024, var 665 tonn med eksportverdi på 13,8 millionar kr.

Figur 4.7 viser samla import av frukt, bær og nøter (HS: kap. 8), der venstre akse viser volum og høgre akse verdi.

Figur 4.7 Samla import av diverse frukt, bær og nøter (HS: kap. 8) i tonn og kroner 2015-2024 (AgriAnalyse/Landbruksdirektoratet/SSB, 2025).

AgriAnalyse/Landbruksdirektoratet/SSB

Som figur 4.7 viser, har importvolumet vore høvesvis stabilt for frukt, bær og nøter gjennom siste ti åra. I 2024 vart det importert 355 016 tonn. Importverdien på si side, har auka frå 6,1 milliardar kr i 2015 til 8,8 milliardar kr i 2024. Som nemnt, omfattar kapittel 8 ei rekkje kulturar, der fleire enten ikkje vert dyrka i Noreg i det heile, eller produksjonen er svært liten.

Det er likevel betydeleg import av varer som vert dyrka i Noreg. Dømer på importvolum og importverdi for utvalde varegrupper med norsk produksjon i 2024 viser:

- Eple og pærer, friske (HS: 08.08): 51 608 tonn, med importverdi \approx 843 millionar kr
- Kirsebær og morellar, friske (HS: 08.09.2100 og 2900): 1 034 tonn, med importverdi \approx 83 millionar kr
- Plommer, friske (HS: 08.09.4010 - 4051): 2 127 tonn, med importverdi \approx 61 millionar kr
- Jordbær, friske (HS: 08.10.1011 - 1040): 8 842 tonn, med importverdi \approx 625 millionar kr
- Bringebær, friske (HS: 08.10.2010): 1 280 tonn, med importverdi \approx 184 millionar kr

(AgriAnalyse/Landbruksdirektoratet/SSB, 2025).

Norsk eksport av frukt, bær og nøter (HS: kap. 8) i 2024, var 1 363 tonn med eksportverdi på 51,2 millionar kr.

Litteratur

- AgriAnalyse/Landbruksdirektoratet/SSB (2025). *Basert på utenrikshandelen frå SSB med varer, etter varenummer (HS)*. AgriAnalyse/Landbruksdirektoratet/SSB.
- AgriAnalyse/Landbruksdirektoratet/SSB (2024). *Basert på utenrikshandelen frå SSB med varer, etter varenummer (HS)*. AgriAnalyse/Landbruksdirektoratet/SSB.
- AgriAnalyse/Landbruksdirektoratet/SSB (2023). *Basert på utenrikshandelen frå SSB med varer, etter varenummer (HS)*. AgriAnalyse/Landbruksdirektoratet/SSB.
- Animalia (2025). *Slaktestatistikk – storfe*. Henta 05.02.2025 frå:
<https://www.animalia.no/no/ravare-og-foredling/klassifisering/>
- BFJ (2023). *Resultatkontroll for gjennomføring av landbrukspolitikken*. Budsjettnemnda for jordbruket. Henta 17.04.2023 frå:
<https://www.nibio.no/tema/landbruksokonomi/grunnlagsmateriale-til-jordbruksforhandlingene>
- BFJ (2025). *Grunnlagsmateriale til jordbruks-forhandlingene*. Budsjettnemnda for jordbruket. Henta 15.02.2025 frå:
<https://www.nibio.no/tema/landbruksokonomi/grunnlagsmateriale-til-jordbruksforhandlingene>
- EFTA (u.å.). *Free trade network*. Henta 26.02.2025 frå: <https://www.efta.int/trade-relations/free-trade-map>
- EØS-avtala (2024). *PROTOCOL 3 CONCERNING PRODUCTS REFERRED TO IN ARTICLE 8(3)(B) OF THE AGREEMENT*.
- European Commission (2020-2024). *Commodity price dashboard*. Henta 21.02.2025, frå
https://agriculture.ec.europa.eu/data-and-analysis/markets/price-data/price-dashboard_en?pk_source=newsletter&pk_medium=link&pk_campaign=price_dashboard_latest-issue#latestissue
- Felleskjøpet Agri (2025). *SSB Import heil og halvfabrikata*. Motteken på e-post 17.01.2025.
- FN (2024). *Least Developed Countries (LDCs), LDCs at a Glance*. Henta 15.02.2025 frå:
<https://www.un.org/development/desa/dpad/least-developed-country-category/lDCs-at-a-glance.html>
- Landbruksdirektoratet (2021). *Markedsrapport 2020 Markeds- og prisvurderinger av sentrale norske landbruksråvarer og RÅK-varer*. Rapport 5/2021. Landbruksdirektoratet.
- Landbruksdirektoratet (2023). *Markedsrapport 2022 Markeds- og prisvurderinger av sentrale norske landbruksråvarer og RÅK-varer*. Rapport 6/2023. Landbruksdirektoratet.
- Landbruksdirektoratet (2024). *Markedsrapport 2023 Markeds- og prisvurderinger av sentrale norske landbruksråvarer og RÅK-varer*. Rapport 3/2024. Landbruksdirektoratet.
- Landbruksdirektoratet (2025). *Markedsrapport 2024 Markeds- og prisvurderinger av sentrale norske landbruksråvarer og RÅK-varer*. Rapport 3/2025. Landbruksdirektoratet.

- Landbruksdirektoratet (2024a). *Omverdenen til norsk landbruk og matindustri 2023*. Rapport 4/2024. Landbruksdirektoratet
- Landbruksdirektoratet (2022). *Omverdenen til norsk landbruk og matindustri 2021*. Rapport 4/2022. Landbruksdirektoratet.
- LOVDATA (2024). *Forskrift om nedsettelse av tollavgiftssatser for landbruksvarer som gjeninnføres etter bearbeiding i utlandet*. Henta frå:
<https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2007-06-01-580>
- Prop. 1 LS (2022–2023). *FOR BUDSJETTÅRET 2023. Skatter, avgifter og toll 2023*. Finansdepartementet.
- Prop. 1 LS (2023–2024). *FOR BUDSJETTÅRET 2024 Skatter og avgifter 2024* Finansdepartementet.
- Prop. 1 LS (2024–2025). *FOR BUDSJETTÅRET 2025 Skatter og avgifter 2025* Finansdepartementet.
- Prop. 62 S (2010–2011): *Samtykke til inngåelse av avtale med Den europeiske union (EU) om utvidet handel med landbruksvarer etter EØS-avtalens artikkel 19*. Utenriksdepartementet
- Prop. 115 S (2016–2017): *Samtykke til inngåelse av avtale med Den europeiske union (EU) om utvidet handel med landbruksvarer etter EØS-avtalens artikkel 19*. Utenriksdepartementet
- Prop. 210 S (2020–2021). *Samtykke til inngåelse av frihandelsavtale mellom Island, Liechtenstein, Norge og Storbritannia*. Foreløpig utgave. Statsministarens kontor (2021). *Pressemelding, 04.06.2021, nr. 73/21*.
- St.prp. nr. 65 (1993–94): *Om resultatet av Uruguay-runden (1986–1993) og om samtykke til ratifikasjon av avtale om opprettelse av Verdens Handelsorganisasjon (WTO) m.m.* Utenriksdepartementet.
- Thuen, A. E. & Tufte, T. (2018). *Frihandelsavtaler og norsk landbruk. Stadig flere avtaler – MERCOSUR neste?* (Rapport 6 - 2018). AgriAnalyse. Oslo.
- Thuen, A.E. & Tufte, T. (2023): *Import – konsekvenser for norsk matkorn*. I ”Markedet for norsk matkorn”, Partnerskapet for norsk matkorn og planteprotein, Rapport, Januar 2023
- Tolletaten (2021). *Ny frihandelsavtale med Storbritannia trer i kraft 1. desember 2021 og erstatter «Broavtalen»*. Henta 15.02.2022 frå: <https://www.toll.no/no/om-tolletaten/nyheter/2021/ny-frihandelsavtale-med-storbritannia-erstatter-broavtalen/>
- Tolletaten (u.å.). *Oversikt over GSP-landene*. Henta 15.02.2024 frå:
<https://www.toll.no/no/bedrift/import/tollfrihet/gsp/oversikt-over-gsp-landene/>
- Tolltariffen (2025). *TOLLTARIFF - med statistisk varefortegnelse - gjeldende fra 1. januar 2025*. Tolletaten.
- Totalmarked kjøtt og egg (u.å.). *Reguleringslager*. Henta 15.02.2024 frå:
<https://totalmarked.nortura.no/market/reguleringslager/>
- Tufte, T. (2014). *CAP-reformer. Auka eksport og styrka tollvern*. (Rapport 2 - 2014). AgriAnalyse. Oslo.

- Tufte, T. (2011). *Tollvernet forvittrar. Norsk landbruksvarehandel i lys av EØS og tredjeland* (Rapport 7 - 2011). Landbrukets utredningskontor. Oslo.
- Tufte, T. (2021). *Norsk landbruksvarehandel*. (Notat 1 - 2021). AgriAnalyse. Oslo.
- Tufte, T. (2022). *Norsk landbruksvarehandel*. (Notat 2 - 2022). AgriAnalyse. Oslo.
- Tufte, T. (2023). *Norsk landbruksvarehandel*. (Notat 1 - 2023). AgriAnalyse. Oslo.
- Tufte, T. (2024). *Norsk landbruksvarehandel*. (Notat 1 - 2024). AgriAnalyse. Oslo.
- WTO (u.å.). *Members and Observers*. Henta 29.02.2025 frå
https://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/tif_e/org6_e.htm
- WTO (u.å.a). *UNDERSTANDING THE WTO: THE ORGANIZATION*. Henta 27.02.2025 frå:
https://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/tif_e/tif_e.htm
- WTO (u.å.b). *An unofficial guide to agricultural safeguards*. Henta 13.03.2024 frå:
https://www.wto.org/english/tratop_e/agric_e/guide_agric_safeg_e.htm
- WTO, ITC & UNCTAD (2024). *WORLD TARIFF PROFILES, 2024*. Geneve.

Utgivelser 2025

Rapport 1–2025: Miljøtiltak i jordbruket rundt
Oslofjorden: Effekter på struktur, produksjon og investeringsbehov

Rapport 2–2025: Sårbarhet for økologisk grøntproduksjon i Norge

Notat 1–2025: Nordmenns kjøttetterspørsel: kun påvirket av økonomi og demografi?

Hollendergata 5.
Pb. 9347 Grønland
N-0135 OSLO
E-post: post@agrianalyse.no
Web: <http://www.agrianalyse.no>

ISSN 1894-1869 (web)

